

АНАЛИЗ НА ПОТЕНЦИАЛНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В БУРГАСКИ РЕГИОН

Световната туристическа организация (WTO) определя туризма като дейност на хората, които пътуват извън обичайната си среда за не повече от година с цел почивка, бизнес или друго.

Водейки се от горното общоизвестно определение, можем да подчертаем, че туризмът, най-общо е дейност представляваща придвижване на хора от едно място на друго и временен престой извън тяхната месторабота и местоживеене. Това се извършва с цел запознаване с природни, културно-исторически и други забележителности, лечение, рекреация или за участие в научни, културни, спортни и други събития.

Тенденциите в развитието на туризма в световен мащаб, сочат, че през последните години потребителското търсене се променя в посока алтернативни форми и щадящи околната среда, в частност природата туристически продукти.

България и в частност Бургаски регион могат да предложат, а и в определена степен предлагат интересни приключения за туристите, които от своя страна са „живи” и в голямата си част все още непотъкнати, запазени, ненарушени. Тук може туриста да посети места, в които друг турист все още или почти не е стъпвал. В региона туристът може да се докосне до селца, в които живота продължава с ритъма отпреди няколко столетия, и в които пътуването е носител на истинско познание за Европа.

Регион Бургас все още не е достатъчно конкурентоспособен на пазара на туристически услуги. Споделя се и мнението, че е по-скоро известен като дестинация за масов морски туризъм, а популярността на алтернативни форми на туризъм е все още ограничена, въпреки благоприятните условия за тяхното практикуване.

Алтернативните форми на туризъм по своята характерологична същност обединяват туристически пакети или отделни туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на планиране, предлагане, протичане и ангажирания човешкия ресурс.

Тези туристически форми са наречени така, защото се явяват алтернатива на масовите форми (като напр. море –морски туризъм, ски – ски-туризъм и т.н.) според отношението на туристите, специфичните услуги, които се предлагат по местата, които се посещават. Като цяло “алтернативните” туристически програми протичат по различен начин – практикуват се в малки групи и имат по-малка продължителност. Тук обаче очакванията на туриста са да му се обръща специално внимание във всеки едн момент на неговото пребиваване на посетеното място, а това от своя страна води до по-високи цени на предлаганите туристически услуги.

Като антипод на понятието „масов туризъм” в туристическата теория и практика се появява понятието „алтернативен туризъм”. Обичайно под алтернативен туризъм се разбира¹:

- Туристическо предлагане на специализирани туристически продукти и услуги от страна на малки и средни, предимно семейни туристически фирми;
- Туристическо търсене на персонализирани, наситени с преживявания услуги;
- Видове и форми на туризъм, предоставящи възможности за интензивни, взаимно обогатяващи контакти на туристите с местната общност;
- Видове и форми на туризъм без отрицателни екологични, социално-културни и икономически въздействия върху местната общност и туристите;

В таблица 1.1 на сравнителна основа са представени характеристиките на “стария” масов туризъм и на неговата алтернатива - “новия” туризъм, който в най-широк смисъл следва да разбираме като алтернативен туризъм.²

“Стар” масов туризъм и алтернативата “нов” туризъм

Таблица 1.1.

Субекти	“СТАР” МАСОВ ТУРИЗЪМ	АЛТЕРНАТИВАТА: “НОВ” ТУРИЗЪМ
Туристи	подвластни на най-ниската цена, пасивност, капсулираност;	автентичност, активност, съучастие
Индустрия	имитация, конфекция, погълщания, сливания, коопериране, алианси, стандартизация, икономии от мащаба, икономии от обхвата;	продуктова диверсификация; гъвкава специализация; костюмизирани преживявания; увеличаване на печалбата чрез повишаване на потребителските преживявания; екологична ориентация;
Местна общност	повече туризъм на всяка цена; износ на доход (перачи на чаршафи), акултурация; екологична криза.	управление на дестинация; пространствено планиране; интерактивност на заинтересованите страни;

¹ Маринов, С., Копринаров, Б. Алтернативен туризъм, Димант – Бургас, с. 10-15, 2010.

² Пак там

Осъществяването и развитието на туризма се свързва с определени места към които се формира туристопоток. Дестинациите, т.е. териториално фиксираните цели на туристическите пътувания, зависят от наличието и степента на изява на определени местни условия. Оценката и управлението на местните условия, които предопределят формирането на туристическа дестинация и нейното котиране на туристическия пазар, трябва да бъдат подчинени на презумпцията за съществуване на туристическо търсене с определен обем, структура и специфичен облик на пазарна проява. При параметрите, зададени от пазарните условия и най-вече от профила на туристическата клиентела, успешната комерсиализация на туристическото място има за своя предпоставка формирането на подходящо туристическо предлагане. Основа на това туристическо предлагане е разграничаването, познаването, правилното отчитане, при възможност създаването и оптималното комбиниране на местните условия.

От гледна точка на формирането на туристическо предлагане от определен тип и с определена структура вътрешните за дадено туристическо място условия следва да се разглеждат в две категории. Първата категория включва първичните източници на предлагането или още така наречените "*естествени източници*" на предлагането, които са:

- а) природните условия - релеф, пейзаж, климат, флора, фауна, минерални извори, географско местоположение (отдалеченост от емитивните пазари) и т.н.;
- б) културно-историческото наследство - исторически паметници, събития и традиционни културни ценности и събития и т.н.;
- в) политико-икономическо наследство - икономически постижения, икономически прояви (панаири, пазари и др.), политически постижения и събития.

Качеството и характеристиките на посочените местни условия превръщат дадена територия в привлекателна за чужденеца. Първичните източници на предлагането са естествения ограничител на комерсиализацията на туристическото място.

Разгледаните първични условия са необходима, но не и достатъчна предпоставка за ефективна алтернативност на туристическата дестинация. Определени, териториално обособени пространства стават окончателно желани и търсени от туристите, когато наред с първичните ресурси са налице и *производни такива*.

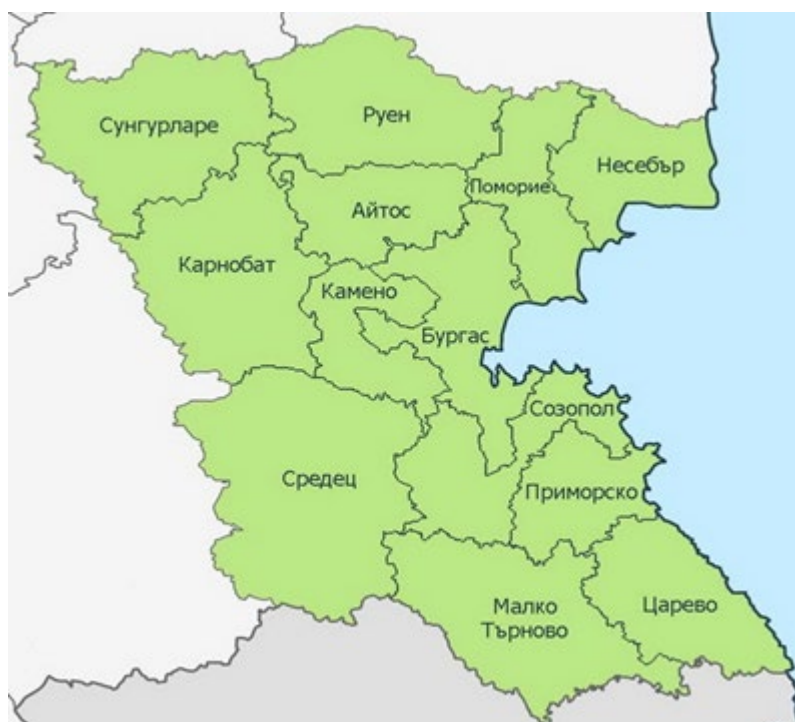
В контекста на теорията за алтернативен туризъм за нуждите на настоящия анализ представяме следната информация:

Анализ на Регион Бургас

Бургас е разположен на брега на Черно море. Област Бургас е *най-голямата по територия в България* (7748,1 km²).

На територията на областта са разположени 13 общини : Бургас, Айтос, Камено, Карнобат, МалкоТърново, Несебър, Поморие, Приморско, Руен, Созопол, Средец, Сунгурларе и Царево.

Транспортно-географското разположение на Бургас е благоприятно за **всякакъв вид транспорт**. Летището в Бургас е второто по-големина в България след Летище София. Основната пътна артерия в България – магистрала Тракия води началото и края си от Бургас или до Бургас. **Пристанищната инфраструктура е много добре**

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

развита, на морска гара акустират големи туристически кораби с туристи от цял свят. Морска гара е и началната точка на корабчета, които водят до единствения по рода си обитаем остров Света Анастасия.

В Бургаски регион е реалност съвременен и ефективен **лозаро-винарски туристически ресурс**, който доближава необходимото критично количество за формиране на пълноценни винарски турове. Създадени са модерни лозарски стопанства с винарски изби и характерни маркови винарски продукти има . Стопаните на лозарските стопанства и винарските изби. . В Региона се произвеждат 47,8% от белите вина и 13,1% от червени и розе, които основно са обект на туристическите посещения. На тази база повишаване на конкурентоспособността на предприятията в сектора, повишаване на компетентността на екипите формират Бургаския регион като разпознаваема дестинация за развитие на винен туризъм. Регионът предлага най-добрите условия за отглеждане на бели винени сортове - *Шардоне, Алиготе, Димят, Ризлинг, Траминер, Мускат Отонел, Тамянка, Юни Блан, Совиньон Блан*. Шардоне от региона **печели награди** в престижния конкурс “Шардоне на Света” във Франция. Червените сортове грозде за вино са *Каберне Совиньон, Мерло и Памид*. В Област Бургас по-известни са Поморийските изби : «Бояр», «Тохун», «Феста Поморие» както други като «Налбантов», «Медово», «Просеник», «Страцин», «Росеново», «Каблешково» и др.

- **Природни туристически ресурси**

Релефът на Бургас, с някои изключения се намира в така наречената Бургаска низина. Тя е оформена върху синклинална структура, крайбрежието е характерно с големи плажни ивици върху които са разположени дюни и е разчленена от много полуострови и заливи. Голяма част от низината е заета от речни мрежи и блата.

Цялата община Бургас попада във водосбора на Черно море, на територията ѝ попадат две **от най-големите езера Бургаското и Атанасовското** и голяма част от Мандренския язовир.

Климатът в Бургас се характеризира като влажен субтропичен с морско влияние. През зимата се усеща континенталното влияние, но е доста по-мека в сравнение с вътрешността на страната и рядко има снеговалежи. Средната температура на въздуха през лятото достига 22,7 °C през месец юли, като максимални дневни температури над 20 °C се срещат и до ноември. Средният месечен брой слънчеви часове достига 328,6 през юли. През зимите континенталното влияние е видно, но те остават доста по-меки в сравнение с вътрешността на страната и са доста оскъдни откъм сняг. Средната температура на въздуха през лятото достига 22,7 °C през месец юли, като максимални дневни температури над 20 °C се срещат и до ноември. Средният месечен брой слънчеви часове достига 328,6 през юли. През зимите континенталното влияние се отразява, но те остават доста по-меки в сравнение с вътрешността на страната и са доста оскъдни откъм сняг. Средната температура на въздуха през зимата намалява до 2,1 °C през януари. Средната годишна температура на въздуха е 12,3 °C. Дневните

летни температури са средно 26.4 С, а тези на морската вода - 24,7 С. Броят на слънчевите дни през лятото са между 24 и 27 месечно, със средно 10-11 часа слънцегреене дневно. Зимата е мека, в повечето случаи без снеговалежи. През зимния сезон средната температура на въздуха е 4,6 С, а тази на водата - 7,4 С. Благодарение на морското влияние есента е по-дълга и доста по-топла от останалите части във вътрешността на страната, докато пролетта е по-скоро студена и настъпва месец по-късно.

С изключение на най-северната и най-южната и югоизточна част територията на Общината се заема от източната, най-ниска част на Бургаската низина. Най-северната част, прилежаща към землищата на селата Драганово и Брястовец се заемат от южните склонове на Айтоска планина (част от Източна Стара планина), като тук се намира и най-високата точка на общината – връх Керезбаир (330 m). В най-южната част, в землището на село Извор се простират част от най-северните разклонения на рида Босна от планината Странджа с максимална височина до 160 m. В югоизточната част, в землището на село Маринка попадат западните склонове на възвишението Росен баир с височина от 267 m. В центъра на общината, западно от квартал „Меден рудник“ на град Бургас се издига уединеното възвишение Върли бряг с височина от 209 m.

Едно от най – ценните богатства на територията на община Бургас са **Черноморската ивица и пясъчните плажове**. Тяхното съчетание с благоприятните хидроклиматични условия са природна даденост, която обуславя развитието на туризма. Общата дължина на морския бряг в границите на Община Бургас е 38 750 м, от които 19 750 м. плаж и 6 000 м. скалист бряг. По данни на МТ на територията на общината има 18 плажа, от които един на концесия, пет под наем и 12 броя неохраняеми³. Плажната ивица на града включва следните плажове: Централен и Северен плаж Бургас; Плаж „Солници“, Плаж „Сарафово“, Плаж „Крайморие“, Плаж „Росенец“. Изключително атрактивни са плажните ивици по Южното Черноморско крайбрежие, клифовете и заливите. В областта е включен най-големият залив на Черно море - Бургаският, както и множество малки, закътани заливчета по крайбрежието - Созополски, Каваците, Света Параскева, Зигра, Стомополу, Дяволски и др.

Водите на Черно море са слабо солени, температурата на морската вода позволява морски бани от април до ноември, което прави **Южното Черноморие изключително атрактивно**.

Важен ресурс за туризма в областта са **минералните извори** в близост до гр. Бургас, около които са се развили балнеолечебни курорти - Бургаски минерални бани. Балнеоложкият курорт е в близост до кв. Ветрен, с дебит 36л/сек. и 410 t С. Препоръчва се за заболявания на опорно - двигателния апарат, неврологични, гинекологични, тромбофлебит и други заболявания. Използва се и **лечебната кал от Атанасовското езеро**.

³Официална интернет страница на Министерство на туризма - <https://www.tourism.government.bg/bg/beaches>

В землището на Бургас са обявени **един природен резерват и няколко други защитени територии и защитени зони**. Атанасовско езеро е поддържан резерват. Най-западният край на Бургаското езеро с бреговата ивица с обща площ от 379 хектара, е обявен за защитена територия от типа защитена местност.

Други защитени природни територии са: защитените местности Пода, Ченгене скеле, местността Корията, защитена местност Узунгерен. Южно от Бургас е разположен най-голямата българска защитена територия – природен парк, парк Странджа. Освен гореизброените защитени територии (по смисъла на Закона за защитените територии), в община Бургас се намират и няколко защитени зони от Европейската екологична мрежа Натура 2000 (обявени съгласно Закона за биологичното разнообразие): Атанасовско езеро, Бургаско езеро, Бакарлъка, залив Ченгене скеле и Мандра-Пода.

В езерата край Бургас зимуват защитени видове птици като къдроглав пеликан, чапли (нощна, гривеста, малка бяла, голяма бяла и червена чапла) и корморани, голяма белочела гъска, червеногуша гъска, бял ангъч, саблеклюн и др.

Бургаският езерен комплекс е **разположен на прелетния път Виа Понтика** и е място с тесен фронт на миграция за прелетните реещи се птици от значителна част на Северна, Източна и Централна Европа. До 300 000 щъркела и до 60 000 грабливи птици прелитат ежегодно над езерата по време на есенната миграция. Това е мястото с най-голяма концентрация в Европа по време на прелет за розовия и къдроглавия пеликан, на тръстиковия блатар и на второ място (след Босфора) по концентрация на малкия креслив орел. По време на прелет е установяван и изключително световно застрашеният тънкоклюн свирец.

В Бургаския залив и Бургаските езера са документирани около 140 различни вида риби, част от които могат да бъдат разгледани в природонаучния музей в града. В южния край на Бургас, в защитената местност Пода е изграден **център за наблюдение на птиците**. Там има документирани над 255 вида птици, което представлява 67% от птичия свят на България. В природния резерват на Атанасовското езеро са документирани 317 вида птици. От тях 83 са вписани в Червената книга на България, а над 170 вида са от европейско значение. Там се среща и най-малкият бозайник в света, етруската земеровка, а от 2010 година се наблюдават популации на розово фламинго.

- **Антропогенни туристически ресурси**

Музеи и експозиции: Музеите в град Бургас в частност Археологическия, Историческия, Етнографския и Природонаучния са обединени под общото име Регионален исторически музей Бургас. Това са 4 самостоятелни сгради разположени в центъра на Бургас.

Музей Остров Света Анастасия, Авиомузей Бургас, Антична купулна гробница Поморие, Къща –Музей Петя Дубарова, Галерия музей Георги Баев, Кула от средните векове в местността „Пода”.

„Морското казино” и „Флора” – Бургас са експозиционните центрове на Бургас.

Туристически комплекс „Акве Калиде“ - действащ музей, в който посетителите могат да гледат филм, създаден на базата на 3D мапинга. Той повежда туристите на една виртуална разходка - от епохата на траките и легендата за Свещения извор на трите нимфи-изцелителки, през римската епоха, кръстоносните походи - до времето на Сюлейман Великолепни.

Фестивали и празници: Фестивал на пясъчните фигури, Международен фолклорен фестивал, Фестивал на Виното, Фестивал „Джаз в Бургас”, Фестивал на виното и рибата, Порт Прайм Арт Фест, Фестивал за улични изкуства, Фестивал Бургас танцува, Burgas Jam, Детски фестивал „Слънце”, София филм фест на открито, Концертите „Spirit of burgas”, Нощ на музеите; Артфестивал „Сезони“; Национален литературен конкурс „Петя Дубарова“ за средношколци; Дни на австрийската култура и изкуство в Бургас; Фестивал за съвременно изкуство „Включи града“; Изложение за цветя „Флора – Бургас“;

Драматичен театър „Адриана Будевска”, Опера Бургас , Храм „Св. Иван Рилски”, Храм „Св. Богородица”, Катедрален храм „Св. Св. Кирил и Методий”

Кеят на Бургас една от най-известните забележителности на гр. Бургас, избран е за официален символ на Бургас.

Морската градина с уникалния си облик е също едно от знаковите места в града.

Средства за подслон и места за настаняване

Бургас разполага с много добра, но не толкова голяма хотелска база. В района има също бази за краткотраен отдих, къщи за гости и др. Според Националния туристически регистър на територията на община Бургас има регистрирани 311 места за настаняване, от които с 1 звезда са 56 бр., с 2 звезди – 127 бр., с 3 звезди – 123 бр., с 4 звезди – 3 бр., и с 5 звезди – 2 бр. Предлагат се и множество частни квартири.⁴

Заведения за хранене и развлечения. В региона се предлагат национална българска традиционна кухня, местни специалитети, европейска, китайска, ориенталска и още много други. Има много заведения за бързо хранене, тематични ресторанти и нощни клубове. Според Националния туристически регистър на територията на община Бургас има 570 заведения за хранене и развлечения (самостоятелни и прилежащи към МН). От тях баровете са 57 бр., заведенията за бързо обслужване – 156 бр., кафе-сладкарниците – 182 бр., питейните заведения – 93 бр., ресторантите – 80 бр., няма заведения тип туристическата столова, туристически бюфети – 2 броя.⁵

Велосипедна инфраструктура

⁴ Национален туристически регистър - <http://ntr.tourism.government.bg/>, 01.2020 г.

⁵ Национален туристически регистър - <http://ntr.tourism.government.bg/>, 01.2020 г.

На територията на общината е изградена система от 60 км велосипедни алеи. Изграждането на мрежата от велосипедни алеи и обслужващи съоръжения е част от политиката на Общината да популяризира алтернативни и екологични начини за транспорт като фактор за създаване на нова градска култура на придвижване.

По проект „Велосипедният град – модел на модерна градска мобилност“ е постигнато осигуряване на достъпна градска инфраструктура, подходяща за използване на велосипеда като алтернативно средство за придвижване в градска среда. В рамките на проекта са подбрани, локализирани и поставени 13 велостанции и 120 велосипеда, разпръснати из всички райони на града, в близост до велоалеи, близки връзки със спирките и мрежата на обществения транспорт, в близост до зони за отдих и рекреация.⁶

Допълнителна инфраструктура

Осигурена е транспортна интермодалност и връзка жп гара Бургас – Автогара „Юг“ – Морска гара. Целта е крайбрежната зона да стане вторичен градски център, и то не само през летния сезон.⁷ *Община Бургас разполага с необходимата допълнителна инфраструктура, която да обезпечи комфорта и безопасността при престоя на туристите – цялостна електрификация, топлоснабдяване, комуникационна инфраструктура и услуги, качествена питейна вода.*

Спортни съоръжения

В последните години Община Бургас работи активно за насърчаването на спорта и спортния туризъм. Усилията са в две насоки – от една страна, развитие на спортната инфраструктура – строителство, реновиране и поддръжка на спортни обекти за голямо многообразие от спортове, а от друга организация на голям набор от спорни събития.

Една от най-големите инвестиции на Община Бургас в инфраструктура е изграждането на многофункционална спортна зала „Бургас Арена“. Залата ще има капацитет от около 6 500 места, които при необходимост могат да се увеличават до 12 хиляди.

Другата голяма инвестиция на общината е плувен комплекс „Славейков“. Съоръжението включва закрит плувен басейн за целогодишно ползване с олимпийски размери 50 на 25 м. Общият брой седящи места за публика е 1 200. Плувният басейн ще отговаря на изискванията на Международната федерация по плуване (FINA) за провеждане на състезания от висок ранг по плуване, водна топка и синхронно плуване.

В Бургас има изградени също 4 спортни центрове, 30 футболни игрища, 3 тенис кортове, 2 скейт парка, 1 стена за катерене, 15 фитнеса на открито, 7 басейна, 20 км велоалеи, 4 плажни волейболни игрища, 3 плажни футболни игрища, 2 плажни тенис кортове, 3 боулинг центрове, 12 тенис кортове, 10 танцови студиа.

За Професионални спортове са налични 2 спортни зали, 10 тенис корта, 2 футболни стадиона, 1 писта на открито за лека атлетика, 1 стрелбище за стрелба с лък.

⁶ Община Бургас, Общински план за развитие на Община Бургас за периода 2014 – 2020

⁷ „Стратегия за устойчиво развитие на Община Бургас 2018 - 2023 г.“ - <https://www.burgas.bg/>

На територията на общината се провеждат международни и регионални спортни мероприятия, които привличат множество хора. Някои от тях са:

- *Международна ветроходна регата*
- *Рали „Писта Бургас”*
- *Състезание по планинско колоездене*
- *Европейски шампионат по ветроходство*
- *Турнир по фехтовка*
- *Държавен шампионат по джудо*
- *Европейски плувен турнир и др.*

С извършения ситуационен анализ на община Бургас като туристическа дестинация могат да се посочат следните изводи:

- Благоприятни природни условия за развитието на алтернативни видове туризъм – климат, плажни ивици, термални води;
- Благоприятно географско местоположение за нуждите на международния туризъм;
- Сравнително добре запазена околна среда;
- Важен икономически, културен и политически център за Югоизточна България и за страната като цяло.
- Качествени и значими културно-исторически ресурси за развитието на познавателен туризъм;
- Местни предприемачи с богат опит във всички сфери на туристическия бизнес;
- Сравнително добре изградена туристическа инфраструктура и суперструктура за алтернативни видове туризъм;
- Пълноценен туристически продукт, базиран на разнообразие от ресурси и атракции, някои от които уникални за Черноморския регион;
- Предлагане на разнообразие от алтернативни форми на туризъм, в допълнение към масовия морски продукт;
- Развита мрежа от защитени територии и зони;
- Разнообразие от антропогенни ресурси;
- Находища на минерални извори и лечебна кал;
- Богата и развиваща се културна програма.
- Мрежа от музеи и галерии, театри и открити сцени
- Разнообразна спортна инфраструктура;
- Отлична достъпност, чрез всички видове транспорт;
- Цялостна модернизация на обществения транспорт;

В заключение може да кажем, че през последните години в Бургаски регион формите на алтернативен туризъм стават все по-привлекателни и интересни: често практикувани са пешеходни, велосипедни или конни преходи, скално катерене, риболов, наблюдение на птици, или редки растения, СПА и балнеолечение, винен и кулинарен туризъм и др. Като прибавим към тях представителния ландшафт в уникалните природни обекти – вкл. територии, места, зони, в които се осъществяват тези специализирани форми на туризъм смело можем да кажем, че регионът е конкурентноспособна туристическа дестинация в Европа по отношение практикуването и развитието на различните форми на алтернативния туризъм. Тук могат да бъдат развити и проявени голям набор от такива активности, които да се промотират на туристическия пазар, и да са насочени предимно към търсещите алтернативни форми на масовото предлагане на стандартни пакети в туризма.

Анализ на природните ресурси⁸ на ПП „Странджа”:

Според климатичното деление на страната Странджа попада в двете подобласти на Континентално-средиземноморската климатична област: Черноморската климатична подобласт с район на Южното Черноморие, обхващащ 20-25 км по Черноморското крайбрежие южно от Созопол и Южнобългарска подобласт със Странджански климатичен район.

Като цяло странджанският климат има преходно-средиземноморски характер със сравнително високи средногодишни температури. *Климатът* в ПП „Странджа” се формира под континенталното влияние от запад и север, черноморското влияние от изток и средиземноморското от юг. Регионът се характеризира с най-високи стойности на годишния радиационен баланс в страната – 57 ккал/см². Средните годишни температури на въздуха показват известни различия за крайбрежната и вътрешностранджанската зона (Царево, Резово, М.Търново).

В биоклиматично отношение проучваният регион крие значителни ресурси за климатолечение. Лечебните качества на климата в крайбрежния район в съчетание с плажовете и морето са причина за обявяването на Ахтопол за климатичен морски курорт от национално значение, а Синеморец – за климатичен морски курорт от местно значение.

Изследванията на климата в района на МалкоТърново дават основание за развитие на климатолечението относно алергични и белодробни заболявания, а самият град да бъде обявен за планински климатичен курорт от местно значение.

Вътрешно-климатичните различия в района на парка дават основание да се очертаят четири растително-климатични района: Крайбрежен район, Високата част на Странджа (на запад от Сливарово: Малкотърновско- Морянски район), Район на

⁸ Информацията за природни ресурси е от изготвения План за управление на Природен парк „Странджа”, внесен в МОВС на 30.08.2005 г., както и от официалния сайт на Дирекция на Природен парк „Странджа”.

зелениките (на изток от линията Сливарово - Граматиково – Тисовица) - най-интересният във флористично отношение район заема средно положение между крайбрежния и високия район на Странджа., На северозапад от висока Странджа и линията Стоилово – Визица.

Релефът на Парка е хълмист и нископланински. Най-висок връх на територията на парка в българската част на Странджа е вр. Градище - 710 м н.в., разположен на югозапад от Малко Търново. Северната граница на парка минава по рида Босна, където се открояват върховете Ехичкиите - 491 м н.в., Босна - 453 м н.в. и Папия - 502 м н.в.

Характерни за територията на парка са заоблените форми, стръмните и врязани речни долини, на места ждрелоподобни (р. Велека, р. Младежка). Речните тераси са развити относително слабо и на места фрагментарно. Една значителна територия в западната част на парка е заета от карстов тип релеф, проявен като повърхностен и дълбочинен карст с разнообразни форми: кари, въртопи, понори, каверни и различни по големина и сложност пещери. Известни спелеорайони са с. Младежко, с. Бръшлян, местността Узунбуджак, гр. Малко Търново, с. Бяла вода и др.

По отношение на геоложките феномени територията на ПП „Странджа” е много слабо изучена. Официално в държавния регистър са включени само четири геотопа – „Устието на река Велека”, „Силистар”, „Каньонът на Велека” и „Каменска бърчина” („Камъка”) до гр. Малко Търново. И четирите геотопа са защитени, като първите три се намират в граници на защитени местности, а „Каменска бърчина” е обявен за природна забележителност.

От ресурсна гледна точка, потенциален интерес в парка представляват три класа геотопи: геоморфоложки: речни каньони и ждрела, морски абразионни форми, карстови образувания, неотектонски и палеоклиматични образувания; вулканогенни: всички видове вулкански образувания – некове, дайки, вулкански постройки, напуквания и уникални скали от типа на българитите; палеонтоложки: фосилни находища в триаските, горнокредните и неогенските скали. Най-добре развити са подземните и надземни карстовите форми на запад от с. Заберново, на североизток от с. Стоилово, на запад от с. Бяла вода и в района на Велека с притока ѝ р. Младежка.

Структура и естетически качества на ландшафта

Природен парк „Странджа” се намира в Черноморската ландшафтна зона – ландшафтна област на южното крайбрежие, Странджанска ландшафтна подобласт. Самата Странджанска ландшафтна подобласт се разделя на два основни ландшафтни района – ландшафтен район на Странджанското черноморско крайбрежие и ландшафтен район на ниските ридови разклонения на Странджа планина.

Ландшафтният район на Странджанското черноморско крайбрежие в парка се характеризира с малки заливи, скалист бряг, лимани и удавени речни устия. Отличителна характеристика са крайбрежните издънкови гори. Характерни са морски тераси с източно изложение, широки и плитки долини, плажова ивица и комплекс абразионни терасни нива. Характерни за ландшафтния район на ниските ридови

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

разклонения на Странджа планина са разлятите междудолинни ридове, ограничени от всечените до 120-160 м долини на реките Резовска и Велека. Наличието на варовици и мрамори в ландшафтния район е създадо условия за развитието на повърхностни и подземни карстови форми с характерно въздействие в района на с.Младежко, Заберново - Стоилово - Бяла вода и гр.М.Търново.

В структурата на този район се диференцират пет ландшафтни групи върху 13 ландшафтни типа. Най-ярко в тази зона изпъкват компактните масиви от вековни гори съсредоточени в резерватите „Силкосия”, „Узунбуджак”, „Тисовица”, „Средока” и „Витаново”, ЗМ „Парория” и „Велека” и в северозападната част на парка. Техен фон са горскостопанските територии с характерните издънкови гори и мозайка от иглолистни култури. На фона на заоблените била и възвишения особено контрастно действат долинно-низинните ландшафти на водните течения и групата на селскостопанските и селищни ландшафти.

В спелеоложко отношение ПП „Странджа” попада изцяло в Странджанския пещерен район. Най-известни за туристическо потребление **пещери в Парка** са:

- „*Братанова пещера*” - най-голямата пещера в района на българска Странджа се намира на 9 км северозападно от Малко Търново, в м. Трите дърета.
- „*Пещери и извори на р. Младежка*” - Обявена е с цел опазване на интересните скални образувания, пещери и останките на ранновизантийска крепост. Местността впечатлява с красивия си карстов пейзаж.
- *Природна забележителност „Махарата”* - включва пещерата „Махарата” заедно със старата дъбова гора около нея. Счита, се че тя е най-голямата пещера в приморска Странджа.
- „*Пещера Елена дупка*” - намира се в землището на с. Бяла вода, в едноименната местност, в близост до пътя Бургас – Малко Търново

Реките на територията на ПП „Странджа” принадлежат към Черноморския водосборен басейн. Най-важните реки, които минават през територията на парка са Велека и Резовска. Основните водораздели на територията на парка минават по Резовския/Граничен рид, който разделя водосборния басейн на р.Велека от този на р.Резовска и Босненският рид, който разделя водосборния басейн на р. Велека от водосборите на реките Факийска, Изворска, Ропотамо, Дяволска и Караагач.

Река Велека води началото си от множество карстови извори в близост до гр. Ковчас, Р.Турция. Резовска река, известна в Турция под името Паспалдереси, извира източно от гр. Ковчас. След с. Паспала, Турция, е гранична река между България и Турция. Тече главно на изток в дълбока долина и се влива в Черно море чрез лиман.

Странджанската растителност се отличава с фитоценотична специфика, уникална за Европа. Тя се отнася към биома на широколистни листопадни гори на умерения климат, най-широко разпространен на континента, но за разлика от горите от този биом, горите в Странджа се отличават с едификатори и доминанти от евксинската и субевксинската флора или със значимото присъствие на такива флорни елементи. В голямата си част мезофилните гори от източен бук (*Fagus orientalis*) имат вечнозелен

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

подлес от лавровидни храсти, най-често от странджанска зеленика (*Rhododendro ponticum*), характерни за южно-евксинската растителност, разпространена в Западното Закавказие, Колхида и Черноморското крайбрежие на Мала Азия, а в Европа съхранила се единствено в Странджа. Тези гори се отличават и физиономически от широколистните гори на умерения климат и формират суббиом.

Странджа попада в Евксинската ботанико-географска провинция, простираща се в Европа единствено по Черноморското крайбрежие на Турция и България. Във вътрешното ботаническо райониране Странджа е обособена в отделен окръг с два района: район Факия и район Велека. На основата на южно-евксинската растителност Странджа е включена в Понтийско – Кавказко – Хирканската биогеографска провинция.

Горите в Странджа са остатък от терциерната растителност, съхранила се поради отдалечеността ѝ от кватернерните залежвания, меката зима, високите валежи и въздушна влажност. За странджанските гори е характерна инверсията, при която мезофилните букови гори с подлес от зеленика заемат долинните части на склоновете, а дъбовите гори се простират над тях. В тези райони най-разпространени са церово-благуновите, а след тях - дъбово-габъровите гори, определени като „субевксински“ хабитати. В границите на ПП „Странджа“ са установени до момента 122 типа природни местообитания, което го **поставя на първо място не само сред всички защитени територии в България, но и сред териториите с европейска консервационна значимост.**

Горите заемат 80% от Парка. Те се отнасят към 28 горски и 18 храсталачни хабитата. За Парка са установени и десетки културни хабитати: 8 хабитата на горски култури, 6 на овощни градини, 2 на поддържани пасища, 2 на угари и буренаци, както и хабитата посеви. Тези хабитати са част от два големи типа местообитания на видове от парковата флора и фауна - гори и селскостопански земи. Горските култури заемат 8.5% от всички гори в парка. Горите в Парка са преимуществено широколистни – 92%, от които по-малко от 1% са от неместни дървесни видове – тополи, акация, кестен, червен дъб, корков дъб. Иглолистните видове, внесени в горски култури след 1950 г. заемат около 8% от горите и в тях преобладава черният бор. Залесяването е още с морски бор, бял бор, дуглазка ела, веймутов бор, кедър, смърч и др. Характерните за облика на горите в Странджа вечнозелени и листопадни южноевксински и средиземноморски храсти – странджанска зеленика, лавровишня, кавказка боровинка, колхидски джел, калуна, чашковидна звъника, пухесто горянче, пирен, грипа и др. – се срещат на около 15000 ха горска площ.

Установени са 61 **вида гъби** и 1 сорт. С няколко изключения те принадлежат към клас Basidiomycetes. Ценните ядливи гъби са 20 вида. От тях широко разпространени в парка са 14 вида. Останалите видове са предимно с по 1 находище от малкото проучени места - главно около селищата Малко Търново, Ахтопол, Варвара, Близак и Бродилово, както и в резерват „Силкосия“ (4 вида). Най-много видове – 21, са установени около с. Кости.

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

От разпространените в парка гъби застрашени или редки в Европа са 13 вида. От тях в България 3 се считат за „уязвими” и 3 за „редки” видове. Редки са и защитените видове по Бернската конвенция - гъбата булка (*Amanita caesarea*), бронзовата и царската манатарка (*Boletus aereus*, *B.regius*).

В Странджа са установени **74 вида мъхове**. От тях 59 вида принадлежат към клас листнати мъхове (Bryopsida) и 15 вида – към клас чернодробни мъхове (Marchantiopsida). В Червената книга на европейските мъхове е включен един вид (*Metzgeria simplex*), а в Списъка на редките и застрашените мъхове в България – 13 вида.

В Странджа са известни 1666 вида и 54 подвида папратовидни, хвощообразни и семенни **растения**, което съставлява 47.6% от видовия им състав в България. Флоро-географският комплекс на Странджа има уникален за Европа характер. Разположена на биогеографски кръстопът, освен реликтна евксинска флора, планината е приютила видове от средиземноморска, средноевропейска, балканска, евроазиатска, понтийско-централноазиатска и атлантическа група флорни елементи.

Флората в Парка се отличава с големия си брой терциерни реликти - 64 вида. Седем от видовете се срещат в Европа единствено в Странджа. Някои от тези видове са основни ценообразуватели, като зелениката и странджанското вълче лико (*Daphne ponticum*), други са сред видовете с най-голямо консервационно значение – кавказката боровинка, лъжникът, колхидският джел, търиловото великденче (*Veronica turrilliana*).

Защитените растения са 74 вида, като 5 са строго защитени и по Бернската конвенция. Популациите на стотици видове имат европейско или световно консервационно значение. Почти всички консервационно значими видове имат находища в странджанските резервати, защитени местности и природни забележителности.

От флората на ПП „Странджа” като **лечебни растения**, по смисъла на ЗЛР, могат да се считат 501 вида, принадлежащи към 94 семейства. Те представляват 37.7% от висшата флора в парка и 70% от диворастващите лечебните растения в България.

Разпределението на фонда от лечебни растения в хоризонтална и вертикална посока се отличава с някои характерни особености. Според степента на разпространение, лечебните растения могат да се разделят в три групи. Първата включва 170 вида с широко разпространение в парка. Видовете от тази група се отличават с широка екологична пластичност и са предимно от категорията на плевелите и рудералите. Втората група обединява 192 вида с широко разпространение, но екологично свързани с естествени горски или производни местообитания, представени площно на територията на парка. В третата група са включени 76 вида лечебни растения с локализирано разпространение (някои известни само от 1-2 находища в парка) и най-често привързани към специфични екологични ниши - влажни, пясъчни, засолени или скални терени.

До момента най добре проучени са **6 групи безгръбначни** (паяци *Araneae*, правокрили Orthopteroidea, мрежокрили Neuroptera, дневни пеперуди *Rhopalocera*,

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

двукрили Diptera и мекотели Mollusca). От тях в парка са установени над 600 вида, като се по мнение на експерти се очква да бъдат установени двойно повече на брой.

Значимостта на богатството от таксони в парка личи добре при съпоставянето на броя на видовете от някои от въпросните групи или от някои от представените в тях семейства с тези за цялата страна. Реликтните видове са 31, а други 19 вида имат в парка реликтови популации. По техния брой паркът отстъпва на парковете „Рила”, „Рилски манастир”, „Пирин”, „Централен Балкан” и „Витоша”. По броя на терциерните реликти обаче, съставляващи половината от реликтната странджанска фауна, паркът е най-важната защитена територия в България. Най-много терциерни реликти има сред мекотелите - 12 вида.

Разпространението на безгръбначната фауна е в голяма степен неуточнено. За консервационно значимите видове са известни най-вече типовете местообитания и няколко по-обширни района, където са намерени повече такива видове. За няколко десетки видове не е съвсем сигурно дали са намерени в парка или в съседните територии.

Постоянни обитатели на странджанските реки са 24 **вида риби**, временни са 13 вида и случайно срещащи се - 4 вида. Освен речната пъстърва и приморската мряна (*Barbus tauricus*), се срещат речният кефал (*Leuciscus cephalus*), лешанката (*Phoxinus phoxinus*), говедарката (*Alburnoides bipunctatus*), кротушката, обикновеният и малкият щипок (*Cobitis taenia*, *C. peshevi*), малкото плоскоглаво попче (*Mesogobius gymnotrachelus*), приморската мряна и речният кефал, по-често срещани са брияната (*Chalcalburnus chalcoides*), малкият морунаш, говедарката, горчивката (*Rhodeus sericeus amarus*), малкото плоскоглаво попче, стронгилът (*Neogobius melanostomus*), а в миналото и шаранът (*Cyprinus carpio*).

В Парка са установени 10 **вида земноводни** и 24 **вида влечуги**. Те представляват 56% от амфибийната, съответно 70% от рептилийната фауна на България. Земноводните са представени с по 2 вида тритони (*Triturus*), крастави жаби (*Bufo*) и 3 вида жаби от рода *Rana*, с жълтокоремната бумка (*Bombina variegata*), сирийската чесновница (*Pelobates syriacus*) и жабата дървесница (*Hyla arborea*). От влечугите 10 вида са змии, 9 - гущери, 4 - костенурки, от които два вида сухоземни и два вида блатни.

Влечугите са биологичната група в Парка с най-значими популации. Със световно значение за опазването им са популациите на 11 вида и 2 подвида, като тази на тракийската черноврата стрелушка вероятно съставлява около половината от световната.

В границите на Парка са установени 269 **вида птици**, което се равнява на две трети от цялата българска **орнитофауна**. Гнездящите в парка видове са 133. Те спадат към 15 разреда и съставляват почти половината от размножаващите се в страната видове. Делът на птиците с южен тип на разпространение (медитерански, медитераноуркестански, палеоксеромонтанен, индо-африкански) е над 20% и е по-голям, отколкото този във високите планини на страната. **Над Странджа преминава международната прелетна магистрала на птиците - Via Pontica**. Липсата на

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

големи водни площи във вътрешността на планината чувствително намалява ролята на парка за водолубивите прелетни птици. Със селскостопанските земи е свързано гнезденето на 8 вида, от които някои имат голямо консервационно значение, като полската яребица (*Perdix perdix*), пъдпъдъкът (*Coturnix coturnix*), ливадният дърдавец (*Crex crex*), полската чучулига (*Alauda arvensis*), полската бърбица (*Anthus campestris*) и черноглавата овесарка (*Emberiza malanosephala*). Броят на чисто синантропните видове е 16. Пет вида гнездат по скалите в парка, като египетският лешояд (*Neophron percnopterus*), бухалът (*Bubo bubo*), скалният дрозд (*Monticola saxatilis*). В парка гнезди един световно застрашен вид - ливадният дърдавец.

В границите на Парка се размножават 67 вида или 68% от всички видове *сухоземни бозайници* на България и 43% от автохтонните видове от този клас в Европа. Относително най-голямо видово разнообразие имат прилепите и групата на едрите бозайници. Прилепите са 25 вида, което съставлява 66% от българската и 60% от европейската прилепна фауна.

На територията на ПП „Странджа“ се намират пет резервата:

Резерват „Витаново“ - разположен е на 9 км от Малко Търново и на 5 км от Бръшлян, до северните склонове на главното Резовско било по границата с Република Турция.

Резерват „Узунбуджак“ - намира се изцяло зад граничното съоръжение, на границата с Турция. В него са едни от най-старите буково - дъбови гори на Странджа.

Резерват „Средока“ - разположен е върху стръмните северните склонове по долното течение на река Мечи дол. Създаден е с цел запазване на обширните вековни букови гори и находища на редки и защитени растителни видове.

Резерват „Тисовица“ - разположен е в планински, трудно достъпен район във водосбора на р. Тисовица, от която е получил името си. Обявен е с цел запазване на типичните за Странджа вековни дъбово-букови гори с вечнозелени храсти, част от южноексинската флора. „Тисовица“ има и археологическа и историческа стойност – открити са останки от древнотракийската епоха в местностите Писан камък, Калдаръмът и Мързевско кале.

Резерват „Силкосия“ - първият резерват в България, обявен през 1933 год. Намира се на 2 км северно от село Кости и на 1 км източно от с. Българи. Изключително разнообразна е орнитофауната. Типични за резервата са сойката, авлигата, южният славей, малкото черноглаво и голямото белогушо коприварче, различни видове кълвачи и грабливи птици.

Териториите с комплексно ресурсно значение са места, значението на които е оценено на комплексна основа.

Триречие (площ 12 400 ха) - най-големият териториален, основно горски, комплекс, включващ: резерват „Средока“, ЗМ „Велека“, „Парория“, „Кривинозово“, „Петрова нива“, горите в местностите Сараджовски дол, Овощната градина, Вълвов дол, Калугерово и др., също най-важните участъци от реките Велека, Младежка и Мечи

дол, както и комплекса от пещери в района на Петрова нива и източния край на защитената местност „Велека”.

Местности Сърнеково - Шаренковци - Зибка - Данчовци (площ 3350 ха) - голям горски масив с южна граница по реките Делийска и Резовска.

Местност Стария дол (площ 560 ха) - стара и много жизнена гора с неголяма площ.

Местности Хаджийка - Илиева река (площ 1050 ха) - сравнително малък горски комплекс.

Местност Богородишки дол (площ 950 ха) - сравнително малък горски комплекс със северна граница р.Велека.

Местност Бяла вода (площ 1500 ха) - средно голям горски масив от стари и подмладени гори.

Местности Трашка река – Дяволски дол (площ 1500 ха)

Крайбрежен комплекс (площ 3800 ха)

Скален комплекс Младежко (площ 250 ха) - най-значимата територия на прилепски пещери с колонии; находища на троглофилни безгръбначни. Най-важни територии с комплексно значение за опазване на биоразнообразието.

Характерни за Странджа са т.нар. **солутери/единични автохтонни дървета**, които имат **специален статут и защита**. Ресурси от този вид и други подобни са: *Синя хвойна Природна забележителност „Братанова пещера”*; *Природна забележителност „Пещери и извори на р. Младежка”*; *Природна забележителност „Махарата”*; *Природна забележителност „Пещера Еленина дупка”*; *Природна забележителност „Странджански дъб – „Каменска бърчина”*, *Природна забележителност „Находище на каспийска блатна костенурка – местност Наково кладенче”*. *Природна забележителност „Тракийско скално светилище Камъка”*

Защитени природни обекти са: *Източен бук, Дъб благул, Дъб благул, Дъб летен, Горун, Летен дъб, Благул.*

Анализ на Антропогенните ресурси на ПП „Странджа”

Районът на Странджа, представлява територия с уникални по рода си паметници на духовна и материална култура от национално значение. **Културноисторическото наследство** на Странджа разполага с не по-малко предпоставки да бъде определена като специфична етнокултурна област със съхранените до днес уникални за страната традиции и обичаи, местен бит и говор. Специфичния дух на територията се допълва от паметници на културата от всички исторически епохи. Само в този край се среща нестинарството и т.нар. „Бял кукер” – кукер без маска. И до днес във вътрешността са запазени характерният странджански говор и топонимия.

Едни от най-впечатляващите паметници на територията са куполната гробница-светилище в м. „Мишкова нива” и куполната и двускатната гробница в м. Пропада.

Днес в границите на парка са описани 475 паметника. От тях 133 са от национално значение, 259 – от местно, а 83 са недеklarирани. В общия брой на

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

паметниците фигурират 20 долмена, 34 могилни некропола, 12 самостоятелни надгробни могили, 2 уникални куполни гробници, 12 антични и средновековни селища, 19 крепости, древни пътища, 82 параклиса, столнини и одърчета, исторически паметници и местности, свързани с Преображенското въстание, от които ИМ „Петрова нива” - с национално значение. От споменатите 475 обекта 262 са архитектурни и художествени паметници на културата, от които 17 църкви и 245 възрожденски къщи и постройките.

Странджа е характерна със своеобразната си **култова архитектура**. Почти всички църкви са едновременно архитектурни и художествени паметници на културата. С особена стойност са църквите в Ахтопол, Кости, Бродилово, Малко Търново, Заберново, Граматиково. Типични за територията на Странджа са параклисите, наричани в определени случаи „столнини” и „одърчета”. Счита се, че са обвързани с прадревни култови места край извори. В областта на жилищната архитектура са запазени ранни примери от средностранджанската и източностранджанската къща, датирани от XVIII и XIX век, някъде почти в непокътнат вид (Бръшлян, Сливарово, Българи, Стоилово).

Уникално по рода си явление са потъналите селища в българската акватория на Черно море. В комплексно отношение като най-значими паметници в рамките на парка се открояват *архитектурно-историческият резерват с. Бръшлян, с. Българи*, известно с живата традиция на нестинарството и притежаващо качества на фолклорен резерват, старинното ядро на Ахтопол, затворено от крепостната стена, археологическите комплекси в местностите Мишкова нива и Пропада и историческата местност от национално значение Петрова нива.

Една от най-съществените особености на Парка е присъствието на **мегалитната култура** (мегалит – от гръцки – „голям камък”). Каменни гробници от времето на траките, познати с името долмени, са пръснати из цяла Странджа. Изградени са изцяло от огромни каменни плочи (3–3.5м). Тук и в съседната планина Сакар са местата с най-голяма концентрация на такива паметници на Балканския полуостров.

В местността Пропада голям тракийски некропол от тази епоха уникално съчетава четири различни типа гробници, датирани II – IV в.сл.Хр.

Силно тракийско присъствие може да се усети и чрез един особен паметник, намиращ се на 10 км. от Малко Търново в посока гр. Царево. Това е тракийско скално светилище, разположен в м. Камъка. Тук върху самата скала на много светло и високо място са издълбани кръгове /т. нар. Соларни кръгове/. Те се свързват със слънчевия култ и бог Аполон.

Тракийско скално светилище в м. Каменска бърчина - намира се на 10 км от Малко Търново в посока Царево.

Крепост „Градището” - разположена е на около 4 км северно от с. Българи, на естествено укрепен хълм, ограничен от стръмни западни и южни скатове и пропаст на север.

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

Други по-значими останки от крепости - с. Младежко, Заберново, Граматиково, Бяла вода, гр. М. Търново („Айдере“).

Долмени – до с. Евренезово, Заберново и Калово.

Странджанската къща е значително събитие в областта на архитектурата. Тя е запазила своята жизненост в продължение на столетия като оригинална творба на народните майстори и това я прави особено ценна за историята на българската архитектура.

Други архитектурни паметници на културата има в гр. М. Търново - странджански възрожденски къщи от края на XIX в.; с. Стоилово - старото училище, селски странджански къщи, тепавици; с. Заберново, Сливарово, Визица, Бяла вода, Калово, Звездец - странджански селски къщи от края на XIX и началото на XX в.

Исторически музей Малко Търново „Музеен комплекс Странджа“ е създаден през 1983 г., с идеята да се превърне в информационен център за културно-историческото развитие на Странджа. Той разполага с пет сгради, като в три от тях са разположени експозициите.

Макар и неголям на брой за ПП „Странджа“ са характерни интересни **религиозни сгради – църкви и параклиси**, датиращи предимно от периода на Възраждането.

Чешмеджийството е типично от векове за Странджа, като по-известните останали до днес творения са:⁹ Ловна чешма Могилата; Чешма Двата близнака; Чешма Варовник; Чешма Качул; Чешма водицата; Чешма Калинче; Чешма Десетте чучура. Заедно с чешмите като специфичен туристически ресурс са изградени и типични за Странджа заслони в местностите Кобарелов извор, Одерето, Царското кладенче, Чешменски поляни, Докузак, Камъка, Трионски дол, Силкосия, Балиево, Меликоп, Котвината и др.

Многобройни са **съборите и фестивалите**¹⁰, провеждани на територията на Парка. *Кукеровден и Паликош* - отбелязват се седем седмици преди Великден в селата Кости, Бродилово и гр. Малко Търново.

Филек - фолклорен обряд, изпълняван единствено в Рупска Странджа. Пролетни младежки игри, изпълнявани една седмица преди Великден. Възстановен в гр. Малко Търново и с. Бръшлян.

Индипасха - поклонение в древнотракийско оброчище пет дена след Великден. Принасят се курбани и се прави ритуала „свиване“ с язменска вода. Посещава се целогодишно.

Фестивал на зеленката - месец май (периода на цъфтеж на странджанската зеленка), в различни селища от територията на ПП „Странджа“.

Св. Троица - плаващ празник, 50 дена след Великден. Празник на с. Евренезово.

⁹ Патронов, Д. Великата Странджанска пустиня. Неповторимост и предизвикателства. Българска фондация Биоразнообразие, Бургас, 2010 г., с. 95 - 101

¹⁰ План за развитие на Община Малко Търново 2007 – 2013 г., с. 103 -105

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

Поклонническо шествие на петте странджански нестинарски села до Голямата аязма - последната неделя от м. май преди 3 юни. Изходни точки - селата Граматиково, Сливарово, Българи, Кости, Кондолово.

Нестинарски обряд - 3 юни, с. Българи. Отгласи от този ритуал се наблюдават при съвременните нестинарски игри в Странджа. Върху жаравата играят само посветените, които са обсебвани от духа на светеца. Между тях единствено главният нестинар или нестинарка, носейки иконата на обожествения цар Константин, т.е. на хероя, може да встъпи в контакт с него и да отправи молбите на хората. Единствено той може да предаде и отговорите на тези, които ги очакват. Той е възкръсналият тракийски цар-жрец в ролята си на медиатор - посредник между двата свята и главен прорицател.

Днес в село Българи изумителният **танц върху жарава** е само един отглас от онези древни тържества и ритуали. Въпреки това великата огнена мистерия пази притегателната си сила и досега.

Свети Константин и Елена - 21 май (н.ст.), 3 юни (ст.ст). Празник на гр. Ахтопол, с. Българи и с. Стоилово.

Национален събор-надпяване „Странджа пее“ - през 4 години, с. Граматиково, в началото на м. юни.

Св. Илия - 20 юли, празник на селата Бяла вода, Граматиково, Кости, също и Стоилово.

Поклонническо шествие до пещерата-светилище Св. Марина - 30 юли (ст.ст.), с. Сливарово.

Седмица на морето - първата седмица на м.август, гр. Царево, гр. Ахтопол.

Св. Пантелеймон - 9 август, празник на селата Бръшлян, Бродилово, Калово и Сливарово.

Национален възпоменателен събор в м. Пётрова нива, в чест на Илинденско-Преображенското въстание (1903) - предпоследната седмица на м. август.

Културни празници на гр. Малко Търново - седемдневни културни прояви в последната седмица на м.август.

Фестивал на мановия мед - първата десетдневка на август, гр. Царево.

Традиционни Ахтополски вечери - втората седмица на август, гр. Ахтопол.

Международен фолклорен фестивал „Еврофолк“ - последната седмица на август, гр. Царево.

Международен плувен маратон - последната седмица на м.август, гр. Царево.

Аполония - празници на културата и изкуствата, началото на септември, гр. Созопол

Голяма Богородица - 28 август, празник на Малко Търново (част от Културните празници на града) и на с. Младежко.

Националният възпоменателен събор Петрова нива се провежда ежегодно в едномименната местност, където е издигнат монументален паметник на преобращенци.

Летните културни празници на гр. Малко Търново се провеждат през втората половина на м. август, непосредствено след тържествата в м. Петрова нива.

Най-пряко отражение тя намира в **обичаите и обредите**¹¹, преданията и легендите, песните и танците на аместното население.

Съществуват традиционни обичаи и обреди, повечето от които са характерни за района и не се изпълняват в други части на страната

Кукеровден - Празнува се на „Сирни Заговезни” и има карнавален характер. Само и единствено в Странджа той се проявява в най-старинната си форма „Бял кукер”, без маска, с открито лице.

Лазаровден - Празнува се последната събота преди Великден. Той е символичен празник на момите. Облечени с нови премени (носи) и с венци на главите, лазарките пеят песни в които има благопожелания за плодородие по нивите, лозята и живата стока. Стопаните ги даряват с яйца, които събират в кошница.

Филек - Празнува се единствено и само в Странджа, по време на великденските пости. Това са пролетни игри, изпълнявани от момичета и момчета без музикален съпровод.

Великден - Празнични литургии в православните институции, католическата църква „Света Троица”, както Великденски хора и люлки – въртиколници.

Яньовден - С този обичай са свързани представите на народа за поврат в природата. Смята се, че тогава билките имат най-голяма лековита сила. Момите носят китките на своето семейство (букетче от цветя и билки). С голяма харкома (бакър), две девойки отиват до най-близката чишма или извор (Големият врис) за „мълчана вода”. Изсипват се китките в бакъра, като най-напред се пуска железен ключ да издрънчи и така се вярва, че се заключват всички злини. Най-отгоре се слага Госпогъвата китка.

Пеперуда - Обичаят е молитва за дъжд, когато времето се засуши- юли или август месец и то в делничен ден, за да не остане молбата без резултат.

В настоящия момент част от населените места в Парка, използвайки наличните ресурси и уникалното съчетание между природа и културно-историческо наследство, успешно стартираха развитието на селския и културно-познавателен туризъм. В тази връзка, **странджанските села**¹² са специфично обособени туристически ресурси със собствена притегателна сила.

Село Бръшлян се намира на 15 км северозападно от гр. Малко Търново и 64 км от гр. Бургас, на 240 м.н.в. Стушило се е сред китна котловина, обрасла с дъбови и букови гори. В района се намират митичните поляни, обрасли с росен, свързани с поверието за чудодейната му целебна сила през определено време от годината. Счита се, че в Бръшлян са били светилищата на бога на плодородието и виното Дионис, почитан от траките, и на гръмовержеца Зевс.

¹¹ План за развитие на Община Малко Търново 2007 – 2013 г., с. 108 - 109

¹² Официален сайт на Дирекция на Природен парк „Странджа”.

Село Граматиково се намира се на 25 км североизточно от М. Търново и на 68 км от Бургас (през м. Босна). Разположено е на югоизточните склонове на Босна, високо огледно било над долината на р. Велека. Оттук се разкриват красиви панорамни гледки към Резовско било и турска Странджа. През 1960 г. в Граматиково се провежда първият за България фолклорен събор-надпяване „Странджа пее“. Освен странджнската зеленика, в селото е открито най-голямото находище на кавказка боровинка. На същата територия се намират много интересни видове от рода на колхидския джел, пирена, залиста, волски език и др. На територията на горски разсадник Качул се намира дендрариум с над 140 дървесни видове. Това е интересно място за отдих и забавление. Районът е богат на множество исторически обекти от римската и византийска епоха - градища, калета, леярни пещи за медна руда и др.

Село Стоилово се намира на 9 км североизточно от град Малко Търново и на 83 км от областния център гр.Бургас, в едно от най - живописните места в Странджа. В близост са: Защитена местност Петрова нива; Водопад Докузак на едноименната река; Карстова пропаст Голямата въпа с дълбочина 125 м; Близо до селото се намира резервата „Средока“.

Село Младежко се намира се на 38 км. от гр. Малко Търново и на 50 км южно от Бургас. Разположено е в едно от най-красивите кътчета на Странджа планина, в непосредствена близост до изворите на река Младежка. Забележителности: Малкото кале и Голямото кале - останки на древни крепости; Природна забележителност „Пещери и извори на река Младежка“; Защитена местност „Босна“.

Село Звездец се намира се на 53 км от гр. Бургас и на 25 км от гр. М.Търново. Махмуково кале - останки от крепост на 8 км югоизточно от селото.

Село Визица се намира на 35 км от Малко Търново и на 61 км от Бургас. Разположено е на едно от най-слънчевите странджански била – Визичко бърдо. Североизточно от селото има голям масив странджански гори от източен горун и благуи. В района могат да се наблюдават обикновен мишелов, ястреби, малък креслив орел, черен щъркел и др. От Визица е възможен пеши преход в посока Приморско през м. Студената вода и с. Писменово. Намиращите се в околностите на селото тракийски надгробни могили, некрополи, останки от антични крепости и следи от металургична дейност насочват към съществувало на това място тракийско селище. С разположението си върху доминиращо обширно било, *Визица е удобен начален пункт за пешеходни туристически преходи* към Заберново- 1,5 часа; р. Велека - 1,5 ч.; Граматиково - 2 ч.; Петрова нива - 4 ч.; Писменово - 4 ч.; Ясна поляна - 5 ч.; Калово - 2 ч.; Кондолово - 2 ч.; Стоилово - 4 ч. От с. Визица тръгва най-краткият път от вътрешна Странджа към Черноморското крайбрежие - през с. Писменово за Приморско и Китен. *Някои участъци от трасето са без асфалт, поради което е подходящ за велосипедни турове и джип-сафари.*

Село Заберново се намира на 44 км от Малко Търново, на 61 км от Бургас и на 4 км южно от шосето Визица-Босна. От Заберново достъпни са м. Тракийски лагер с

добра база за отдих, р. Велека с възможност за къмпингуване и бивакуване, защитена местност „Парория” с останки от няколко манастира.

Село Калово се намира на 3 км южно от шосето Визица-Босна. В селото има запазени стари дървени къщи, които му придават специфична възрожденска атмосфера.

Село Бяла Вода се намира на 43 км от М. Търново и на 45 км от Бургас. Селото е разположено в подножието на вр. Босна, над един от притоците на р. Младежка. Околностите на Бяла вода са обрасли с гъсти гори от източен бук, габър, благун и цер. В района могат да се наблюдават скален орел, южен белогръб кълвач, малък креслив орел и др.

Село Евренозово се намира на 5 км северозападно от село Звездец, на 7 км югоизточно от с. Близнак, 63 км югозападно от Бургас и 34 км от М. Търново. Разположено е в северните части на Странджа, между Босненския и Звездецки рид, в горното течение на р. Евренозовска. На 5 км от Евренозово се намира р. Велека със стари крайречни гори от елша, ясен и върби и типичните за района колонии на лалугери. Ливадите около селото са богати на орхидеи, а орнитолозите могат да наблюдават червенокръста лястовица, орел-змияр, скален орел, белочела сврачка и др. На североизток от Евренозово започва едночасов маршрут до с. Младежко. Долмени има в местностите Меден извор, Райков чукар, Лъките. Обикновено са разположени на места с панорамен изглед и с вход, ориентиран на юг.

Село Близнак се намира на 54 км южно от Бургас и на 41 км от М. Търново. Характерни за този район са старите дъбови гори от благун и цер, а на запад от селото от източен бук и източен горун. Край реките и доловете се извисяват единични дървета от странджански дъб (лъжник). Село Близнак предлага много възможности за пешеходен туризъм. В близост до селото са изворите на река Младежка.

Село Кости се намира недалеч от границата на България с Турция, в Странджа планина, на 25 km югозападно от Царево и на 91 km югоизточно от Бургас. Все още може да се видят някои от старите дървени къщи на предишните му жители. Този стил жилищна архитектура е познат само в трите гръцки села - Кости, Бродилово и Каланджа (днес Синеморец). На югоизток от с. Кости, над м. Св. Богородица, се намира най-старият бук в Странджа, на възраст около 800 г.

Село Българи се намира в източната част на планината Странджа. Разположено е върху плоския гръб на един рид заобиколен от дълбоки долчини, на 17 км от Царево.

Днес Българи е единственото нестинарско селище в България. Село Българи е със статут на фолклорен резерват.

Село Бродилово е разположено в планината Странджа, в подножието на вулканичния масив Голямата Папия. То се намира на левия бряг на река Велека, при брод, който е дал името му, и на 12 км южно от Царево. Днес от брода не са останали следи, вероятно поради промяна на речното корито, а над реката има мост. В района на Бродилово са описани останките на три крепости

Село Кондолово е едно от малкото села със запазена типична странджанска архитектура от края на 19-ти - началото на 20 век. Разположено е на северния вододел на река Велека, на шосето Царево - с. Кондолово - с. Граматиково - Малко Търново, на 24 км от Царево. Забележителност са предимно старите къщи запазили самобитната местна архитектура.

Село Варвара е малко село, разположено на брега на Черно море в подножието на странджанския връх Папия. Варвара е известна преди всичко с красивото море. Въпреки че пясъчната ивица е само една и то доста малка, тя е една от най-красивите по нашето Черноморие. Поради отдалечеността си, селото е успяло да запази чистата си природа и кристални морски води. Селото е обградено от скалисти заливи, подходящи за подводен риболов и гмуркане. Върху близкия до селото връх Папия има следи от късноантична и средновековна крепост.

Село Сливарово се намира в планината Странджа и в границите на Природен парк „Странджа“. Разположено е на няколко километра северно от Резовска река и границата с Турция. Сливарово е най-малкото село в Странджа. По всяка вероятност тук е почитан бога на слънцето Хелиос. В района на селото са отбелязани разработки на злато.

Село Синеморец се намира на 5 км южно от Ахтопол, на 20 км от гр. Царево, 95 км от гр. Бургас. Разположено е на висок бряг южно от устието на р. Велека. Недалеч от Синеморец при подводни проучвания в залива „Бутамята“, разположен северно от селото, са открити керамични фрагменти от V-IV в. пр. Хр.и от Средновековието.

На север от Синеморец е защитена местност „Устието на р. Велека“ с красив крайбрежен ландшафт, интересни скални образувания, сред които много атрактивни са „Сфинксът“, „Гълъбите“, „Разделената канара“ и др. Реката и нейната долина се характеризират с разнообразен животински свят - сива чапла, голяма бяла чапла, корморани, гмурци, земеродно рибарче, сива водна змия, видра и много видове риби. В района на устието на р. Велека, риболовът е разрешен, но само в частта от моста надолу до пясъчната коса.

На юг от Синеморец е защитена местност „Силистар“, която предлага закътан морски залив при устието на р. Силистар, всред дъбови гори. В м. Бутамята могат да се видят орхидеи и лопени, а по цялото крайбрежие - причудливо деформирани от морския вятър дървета. Днес Синеморец привлича почитателите на уединените плажове в закътани заливи по Странджанското крайбрежие. Организира се и туристическата услуга „Разходка с лодка“ в плавателната част на реката – от мястото на вливането и в Черно море до м. Царското кладенче.

Село Резово се намира на 15 км южно от гр. Ахтопол, на границата с република Турция, на 20 м н.в. В околностите му на много места има следи от металургична дейност. На нос Кастрич, отстоящ на 3 км северно от Резово, се намират останките на малка крепост с правоъгълен план (20 на 30 м). Вероятно това е известната средновековна крепост Кастрицион. В този район има надгробни могили. На север от

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

Резово е защитена местност „Силистар”, интересна с богатия си растителен и животински свят. Тук може да се види запазено находище на пясъчна лилия. На юг е долината на р. Резовска, с красиви скални образувания и множество бързеи, преминаващи в тихи речни участъци. Заливът е зимовище на водолюбива птица. Могат да бъдат наблюдавани ловуващи в морето видри.

На база на извършения по-горе анализ на антропогенните туристически ресурси, може да се обобщи, че културно-историческото наследство на територията на парка се характеризира с голямо разнообразие, висока степен на автентичност, научна и познавателна стойност.

На територията на ПП „Странджа“ биха могли да бъдат застъпени и доразвити различни видове алтернативни форми на туризъм като: религиозен, екологичен, селски, приключенски и хоби/ джип-сафари, конна езда, дайвинг и др./, културен, ловен и риболовен, планински, спортен и др.

Община Созопол

Созопол е най-старият град по българското черноморско крайбрежие, наследник на гръцката колония Аполония. Разположен е на българското черноморско крайбрежие, в южната част на Бургаския залив, на 35 км. от Бургас. На юг границата на града е с полуостров Буджака и заливът Каваца. В акваторията на Созополския залив се намират остров Свети Иван и разположеният до него по-малък остров Свети Петър. Общината обхваща 13 населени места - град Созопол и гр. Черноморец и селата Равадиново, Росен, Атия, Равна гора, Индже войвода, Вършило, Габър, Зидарово, Крушевец, Присад и Извор.

Анализ на туристическите ресурси на Созопол

- ***Природни туристически ресурси***

Созопол се характеризира с разнообразие и преливане на равнинен, хълмист и нископланински релеф. Градът е разделен на стар и нов град. Старият град е разположен на малкия полуостров Скамни, вдаден между Созополския залив и залива Коренята. Изкуствен насип и вълнолом с остров Свети Кирик, разположен на 250 метра северозападно от Созопол. Северната част на полуострова завършва с нос Скамни, а южната – с нос Харманите. Крайбрежието е комплекс от морски тераси със слабо вертикално разчленение, многобройни заливи и ритмично редуване на скален бряг с плажни ивици.

В пределите на града са централния или северния плаж и Харманите. Близко една трета от плажа Харманите е заета от пясъчни дюни. Полуостровите между заливите са с труднодостъпни носове и с много подводни и надводни скали. Защитените територии в община Созопол са три категории - *поддържан резерват, природни забележителности и защитени местности*. Целта им е опазването на застрашени местообитания и видове, с местно, национално и международно значение. Под режим на защита са следните територии в община Созопол: *Бакърлъка, Блатото Алепу, Колокита /Коренята/, Нос Агалина, Нос Червенка, Острови СВ.Иван И Св. Петър, Пясъчна лилия* - поддържан резерват в местността „Каваците”, най-малкият резерват в България. Пясъчните дюни

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

са природна забележителност в региона. Резерват Ропотамо е на 12 км. от гр. Созопол. Созопол се характеризира с разнообразие и преливане на равнинен, хълмист и нископланински релеф. Черно море и въздушните преноси от Средиземно море са основните формиращи фактори на климата на региона. Морските води имат рекреационни функции, а флората се характеризира с био-разнообразие и специфика. Обособяват се две различни зони – крайбрежна и странджанска. В крайбрежната зона са се настанили типично средиземноморски растителни видове, някои от които са уникални за българската природа. Районът е характерен с особено големи популации на влечуги, бозайници и птици. Рибната фауна на морето също е разнообразна.

- ***Антропогенни туристически ресурси***

Старинен и романтичен общински център Созопол, е разположен на малък скалист полуостров на южния край на Бургаския залив, притежаващ изключително богата история. Първоначално е бил заселен от милетски гърци и е наречен Аполония - в чест на най-почитания им бог и покровител. Градът бързо се превръща в преуспяващ град държава с високоразвито изкуство и богат материален и духовен живот. Благодарение на местоположението си, Аполония преживява неведнъж разцвет и пренася през вековете тежестта на не едно поражение. "Градът на спасението" пази следите на хилядолетната история на Черноморското крайбрежие - множество археологически находки и паметници. Останки от крепостни стени са открити в с.Вършило - късноантична и трако - римска крепост; средновековната крепост Калето в с.Крушевец, както и множество останки от крепости в близост до крайбрежната ивица и по нея. Открити са също така праисторически гробници в с. Росен, м. Садьково кладенче и югозападно от м. Бакърлъка. В градския археологически музей се съхраняват редки гръцки съдове от IV до VI в. Пр.н.е., каменни котли от II хилядолетие пр.н.е., колекция от 120 цели амфори и др. Богато е и наследството от култови сгради - черкви, манастири, параклиси: църквата "Св.Богородица" от VII в. / под закрилата на ЮНЕСКО / , параклисът "Св.Зосим" от XIX в., тесните улички и живописните еркери къщи от Възраждането носят белезите и характера на черноморската ни архитектура. На островите Св. Иван и Св. Петър се намират останките на манастира "Св. Йоан Предтеча", разрушен през XIV и XV век, древногръцки храм на Аполон, античен фар и пещи от антични времена за железодобив.

Културноисторическото наследство на региона е богато и обхваща: резерват "Старинен Созопол"; остров "Св. Иван" – археологически резерват; Архитектурно-исторически комплекс „Южна крепостна стена и кула“; древното селище Акра (X в. пр. н.е.), разкрито на нос Акин (в землището на град Черноморец) през 2012 г., където са възстановени част от крепостната стена и три бойни кули; Етнографска сбирка (структура на общинския музей), разположена в сградата на Тракийска къща - съхранява и представя битовия фолклор на този край, /предстои обогатяване на сбирката с представяне на традиционния риболов, винопроизводство и други традиционни дейности/; Археологически музей Созопол; Археологически музей в гр. Черноморец; Музей Южна крепостна стена и кула; Градска художествена галерия;

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

Некрополи на античната Аполония Понтика; Средновековен християнски комплекс; останки от Крепост „Таласкара“ (на п-ов Червенка, на около 2 км югоизточно от града); праисторическо селище в къмпинг „Градина“; архитектурен ансамбъл от 62 стари къщи в с. Индже войвода, обявени за паметници на културата; останки от късноантична и средновековна крепост „Кримна“ с. Росен; Църкви: „Св. Богородица“, „Св. Зосим“.

Старият град Созопол е обявен и за археологически и архитектурен резерват - с около 180 стари каменни къщи. Друга интересна атракция близо до Созопол е Замъкът в Равадиново.

- ***Анализ на Туристическата инфраструктура.***

Спортната дейност на Общината кореспондира със съществуващите спортни клубове на територията: Футболен клуб „Созопол“, Гребен клуб „Созопол“, Карате клуб „Буши-До“, Карате клуб „Шогун“, Спортен клуб „Олимп“, Кикбокс клуб „Аполон“, Яхт клуб „Яхтинг Бг“, Спортен клуб „Киборг“, Плувен клуб „Бриз“, Общински водолазен център – Созопол, Спортен клуб „Спартак“.

Календарът на културните прояви в общината е изключително богат и разнообразен – от национално значимите празници на изкуствата „Аполония“, през таченият от всички созополци празник на града „Света Марина“ (17 Юли), традиционните дни на културата „Созополско вдъхновение“ (м. май – юни), международни фестивали на детското творчество и славянските култури, до камерни срещи и пленери на „влюбени“ в Созопол поети и художници.

Легловата база на територията на Община Созопол до 2019 г. непрекъснато нараства и по данни на МВР надхвърля 60 хил. легла. Заведенията за хранене и развлечения включват традиционни созополски ресторанти предлагащи специалитети от Странджанския край, както и гръцки ястия, предавани от поколения.

В резултат на анализа, Община Созопол притежава богат потенциал за развитие на алтернативни форми на туризъм, поради факта, че има: благодатно съчетание от море, бряг и климат; наличие на доста защитени територии, природни забележителности, атрактивни ландшафти; крайбрежие с добра достъпност; богато културно-историческо наследство, сравнително добре проучено и експонирано и множество съхранени паметници от различни епохи; богат културен живот – повече от 15 фестивала (национални и с международно участие).

Анализ на Община Несебър

Несебър е един от най-древните градове в Европа, възникнал преди 4000 години. Заради ***уникалните си природни дадености и много добре запазените паметници от различни епохи***, Комитета за световно наследство в гр. Флоренция включва на своя сесия през 1983 г. ***старият град Несебър в Списъка на паметниците на световното културно наследство.***

На територията на общината се намира най-голямата в България и една от най-големите на Балканите туристическа агломерация – гр. Обзор – гр. Свети Влас – к.к. „Слънчев бряг“ – гр. Несебър – с. Равда.

Община Несебър се намира в Югоизточна България и заема най-северната част на Черноморското крайбрежие на Бургаска област. На север граничи с общините Бяла и Долни Чифлик, на запад с община Поморие, а на изток с Черно море.

Днес, община Несебър се е утвърдила като една от най-известните туристически дестинации в Европа. Подходящите природо–климатични условия, високата средногодишна температура, общирните плажни ресурси и уникалното историческо наследство, са основните фактори за превръщането на **общината в най-голямата туристическа агломерация на българското Черноморие** с капацитет от над 155 000 легла.

Туристически ресурси

- **Природни туристически ресурси**

Релефът, с който се характеризира територията на община Несебър, е съчетание от планински морфоструктурни единици - Стара планина, долинни разширения на отводнителни артерии и многообразни брегови форми, изграждащи крайбрежната ивица.

Старопланинската верига представлява естествена преграда за проникването на студени въздушни течения от север.

Бреговата линия е силно разчленена. Много вдадени в морето са Несебърският полуостров, н. Акротирия и н. Равда. Най-разпространената акумулационна форма по крайбрежието е пясъчната плажна ивица. Тя се явява основният природен туристически ресурс на община Несебър.

От север на юг в обсега на общината се намират следните плажове:

Първо, плажната ивица на гр. Обзор, която е дълга над 13км. Части от нея са районираны за отдаване на концесия:

- морски плаж "Обзор - централен" с площ 57 103 кв. м., дължина на бреговата линия 1389 м. и средна широчина 41 м.
- морски плаж „Обзор-юг“ с площ 26 917 кв. м. и дължина на бреговата линия 1014 м.

морски плаж "Иракли" с площ 53 002 кв. м с дължина на бреговата

- морски плаж "Иракли" с площ 53 002 кв. м с дължина на бреговата линия 1985 м. и средна широчина 27 м.;
- морски плаж "Река Вая" с обща площ 20 355 кв. м., дължина на бреговата линия 579 м. и средна широчина 52 м.

Второ, Южните склонове на Стара Планина завършват с няколко плажни ивици, от които на концесия се отдават:

- морски плаж "КОЗЛУКА" с площ 7 274 кв. м. и дължина на бреговата линия 262 м.;

- морски плаж "Робинзон" с площ 13 255 кв. м., дължина на бреговата ивица 1 111 м. и средна ширина 12 м.
- морски плаж „Свети Влас-изток“ с площ 5 029 кв. м. и дължина на бреговата линия 223 м.;
- морски плаж "Св. Влас-централен" с площ 12 363,21 кв. м., дължина на бреговата линия 777,91 м. и средна ширина 16,37 м.
- морски плаж „Св. Влас-болницата“ с площ 16 762 кв. м. и дължина на бреговата линия 895 м. Активната плажна площ е 13 040 кв. м.;
- морски плаж „Нов плаж „Свети Влас“ с площ 28 520 кв. м. и дължина на бреговата линия 837 м.

Трето, един от най-атрактивните пясъчно-плажни ресурси в общината е над 7-километровата плажна ивица на к.к. „Слънчев бряг“. Тя е разделена на няколко зони за отдаване на концесия:

- морски плаж „Слънчев бряг-север“ - с обща площ 149 054 кв. м. и дължина на бреговата линия 2172 м. Активната плажна площ е 144 025 кв. м. и установени пясъчни дюни в размер на 964 кв. м.
- морски плаж "Слънчев бряг - централен" с обща площ 346 833 кв. м., дължина на бреговата линия 2236 м. и средна широчина 155 м.;
- морски плаж "Слънчев бряг - юг" с площ размер 395 361 кв. м., дължина на бреговата линия 873 м. и средна широчина 453 м.;
- Четвърто, град Несебър разполага също с голяма пясъчна ивица. От нея на концесия се отдава морски плаж „Несебър-юг“ с обща площ 307 902 кв. м. и дължина на бреговата линия 1302 м. Активната плажна площ е 57 225 кв. м. и установени пясъчни дюни в размер на 246 110 кв. м.
- Пето, голям пясъчен ресурс се намира в района на с. Равда. От него са обособени следните концесионни плажове:
 - морски плаж "Равда - Олимпийски надежди" с площ 16 861 кв. м., дължина на бреговата линия 860 м. и средна широчина 22 м.;
 - морски плаж "Равда - Академика" с площ 10 493 кв. м., дължина на бреговата линия 626 м. и средна широчина 17 м.;
 - морски плаж "Равда - Национална спортна академия" с площ 11 474 кв. м., дължина на бреговата линия 590 м и средна широчина 20 м.;
 - морски плаж "Равда - Национален детски комплекс" с площ 13 030 кв. м., дължина на бреговата линия 508 м. и средна широчина 28 м.;
 - морски плаж "Равда - ХТИ" с площ 2536 кв. м., дължина на бреговата линия 167 м. и средна широчина 14 м.
 - морски плаж "Равда - централен" с площ 8406 кв. м., дължина на бреговата линия 594 м. и средна широчина 14 м.

Дюните са характерни за средната и особено за южната част на общинската плажна ивица. Ориентирани са в посока, свързана с преобладаващите през

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

зимните месеци силни северни, североизточни и източни ветрове. Общата им площ е около 670 дка.

Наличието на обширни по дължина и площ плажове със златист и фин пясък създават изключително благоприятни условия за морски туризъм. Голяма част от тях са с източно изложение, което предоставя възможност за слънчеви бани от ранните часове на деня.

В района на гр. Св. Влас и с. Равда част от плажовете са с южно изложение, което осигурява слънчева светлина през целия ден.

Най-източната част на Стара планина, т. нар. Еминска Стара планина предоставя добри условия за развитие на екотуризм – разработване на екопътеки, условия за спортно ориентиране, скаутски лагери. Община Несебър, заедно с Министерството на околната среда и водите, е реализирала проект „Величествен Балкан, Лазурен бряг и Хилядолетна история”. Разработени са три пешеходни туристически маршрута с различна трудност и разнообразни природни дадености:

- „Величествен Балкан” с дължина на прехода 8 км с продължителност 5 часа;
- „Лазурен бряг” с дължина на прехода 4.5 км с продължителност 3 часа;
- „Хилядолетна история” с дължина на прехода 6 км с продължителност 4 часа.

На територията на община Несебър е създадена и еко пътеката "Калето", свързваща северозападните покрайнини на град Обзор и средновековната крепост "Калето" с обща дължина около 2200м.;

Преобладаващият равнинен релеф около плажните ивици осигурява подходящ терен за разгръщане на мащабна туристическа супер- и инфраструктура. Това се наблюдава в района на гр. Обзор, к. к. „Слънчев бряг“, гр. Несебър и с. Равда.

Една от специфичните черти на разглеждания район е фактът, че голяма част от общите и туристическите съоръжения са построени върху обширни пясъчни площи. Това се отнася за част от гр. Несебър – нова част и за целия к.к. „Слънчев бряг”. До преди 20-те години на ХХ век, тези райони са били известни като „малката Несебърска пустиня”. Бурното развитие на туризма в района през последните 20 години е белязано с бум на строителството на места за настаняване и заведения за хранене и развлечения, някои от които и върху плажните ивици и пясъчните дюни. Това води до намаляване на тяхната площ, а изхвърляне на строителни отпадъци в околните земеделски райони е причина и за замърсяването им.

Климатът на общината може да се характеризира като преходно-средиземноморски. Той е силно повлиян от Черно море, както и от въздушните потоци, нахлуващи от Средиземно море. Преобладаващи са северозападните ветрове (24%), чиято средна скорост приблизително е два пъти по-висока от средната за страната. Поради тази причина вятърът, особено през студената част на годината, е съществено препятствие за пълноценно целогодишно използване на крайбрежието за рекреационни цели без коригиращи съоръжения. През топлото полугодие – април-август, преобладават източните ветрове, свързани с дневния морски бриз. Близостта на големия воден басейн благоприятства изпарението и наличието на голяма влажност на

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

въздуха през цялата година. Средната продължителност на засушаванията през лятото и есента е 17-28 дни, а през зимата и пролетта – 14-15 дни. Често месеците юли, август и септември са изцяло засушливи, тъй като падналите валежи са незначителни.

Черноморието е близо до южната граница на ултравиолетовия комфорт. При определени условия то предоставя реални възможности за хелиотерапия от март до октомври и оптимални възможности през април-септември, като през юни-август дори е налице излишък от ултравиолетова радиация. Районът се характеризира с около 1 700 слънчеви часове от месец май до месец октомври.

Средната годишна температура за Несебър е 12.7°C. През зимата няма отрицателни средно месечни температури, въпреки че през отделни зими има изключения. Пролетта е по-хладна, отколкото във вътрешността на страната. Летните температури достигат 20°C – 26°C на морската вода и 28°C – 30°C на въздуха. Температурните амплитуди между деня и нощта през лятото не надвишават 3 °C.

Съдържанието на морска сол е относително малко в сравнение с това в други морета (почти два пъти по-малка соленост от тази в Средиземно море). Едно от големите предимства на Черно море е, че в него няма опасни за живота на човека представители на морската флора и фауна.

По своя химичен състав и по физиологичното си действие морската вода се отнася към хлорно-натриевите и горчивите сулфатно-магнезиеви води. С тези си качества и състав морската вода има рекреационно и лечебно значение.

Състоянието на морската вода в района на община Несебър се изследва основно при кандидатури на отделните плажове за присъждане на Европейската еко-награда „СИН ФЛАГ за плажове“. Средногодишното валежно количество е 449 мм., с максимум през ноември и минимум през септември. Зимата е периодът с най-голямата сума на валежите, но в началото на зимата и края на есента в този район валежите са най-обилните през годината. През втората половина на лятото и първата половина на есента се проявява рязко засушаване. Броят на дните с валежи от сняг е около 20. Най-много дни със снежна покривка се наблюдават през януари, следван от декември и февруари.

Състоянието на атмосферния въздух също оказва пряко влияние върху развитието на туризма в община Несебър. Изследванията в този район показват, че стойностите на измерваните показатели за замърсеността му през активния туристически сезон отговарят на ограниченията за курортни места и зони за отдих. Промислеността в община Несебър е слабо развита. Тя има предимно спомагателна роля. На територията на общината няма значими източници на вредни емисии в атмосферния въздух. Нивата на серен и азотен диоксид, тежки метали и други вредни емисии през цялата година остават много под установените норми.

Близостта на Черно море благоприятства изпарението и наличието на голяма влажност на въздуха през цялата година. Дни с относителна влажност на въздуха под 30%, през която и да е част на денонощието практически не се наблюдават. Средната продължителност на засушаванията през лятото и есента е 17-28 дни, а през зимата и

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

пролетта 14-15 дни. Често месеците юли, август и септември са изцяло засушливи, тъй като падналите валежи са незначителни.

Наличието на въздушни течения между морето и близкото планинско дефиле обуславя един приятен и уникален природен феномен, очистващ въздуха от прахови и други дразнители. *Естественят аерозол на морето, съчетан с кристално чистия въздух, са природни дадености с мощно целебно климатично въздействие върху бронхиалната астма и други хронични неспецифични белодробни заболявания.*

Естествените заливи, хубавите плажни ивици и безопасното море са добри условия за развитие на яхтен и подводен туризъм. Благоприятните условия все още не са валоризирани пълноценно. Например, около Стария град Несебър има потънали части от античната Месемврия, които при определени условия, могат да се наблюдават с кораби със стъкло дъно или леко водолазни екипи.

Флората и фауната на територията на община Несебър е представена от традиционни и по-редки, застрашени видове. За тяхното опазване са обособени седем защитени местности. Те са съхранили различни растителни и животински съобщества, типични крайбрежни хабитати, редки и застрашени, включително псамфитни (пясъчни) видове. През *Еминската Стара планина преминава прелетния път Via Pontica с международно значение* като типично място за прелитащите над нея пеликани, щъркели и грабливи птици. Мигриращите птици се концентрират при преминаване на Стара планина именно в най-източната ѝ част, поради факта че е сравнително най-ниската и лесната за преминаване преграда.

Редица важни функции в опазването на флората и фауната изпълнява Държавно ловно стопанство „Несебър“. Ловният район на ДЛС „НЕСЕБЪР“ е 24 391 хектара. Основните видове дивеч са благороден елен, елен лопатар, сърна, муфлон, дива свиня, бекас, пъдпъдък.

Ловът в стопанството е целогодишен за някои видове дивеч – хищници, трофейни муфлони и глигани и селекционно на дива свиня.

Лов на сръндак - осигурена е възможност ежегодно за отстрел на 4-5 животни от 1 май до 31 октомври.

От първи септември започва ловът на елени през сватбения период. През този месец цялата територия се оглася от рева на елените и това е най-атраktivният лов, който предлага стопанството – лов на благороден елен чрез издебване, причакване и примамване. Ловът на елени продължава до края на януари.

На първи октомври ежегодно се открива груповият лов (гонка) на дива свиня. Стопанството разполага с нужните условия за този тип лов, включително ловна ограда, където се ловува интензивно и се осигурява много висок отстрел на дива свиня. Свободните райони извън стопанството също имат високи запаси на този вид дивеч. Стопанството има план за отстрел на между 200 и 300 прасета годишно, който е задължителен за изпълнение.

Лов на пернати – стопанството е разположено на международния миграционен маршрут на прелетните птици /Via Pontica/. На територията му могат да се видят много

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

ловни и защитени видове птици по време на пролетните и есенни миграции. Стопанството развива традиции в лова на пъдпъдък. Съществуват и прекрасни условия за лов на бекаси – Несебър е най-високото място за лов на бекас по Черноморското крайбрежие. Ловците могат да разчитат на огромна територия с всякакви изложения – близко или встрани от морето. Ловното стопанство има много добри резултати в този вид лов и оперира със заявки за две години напред.

Държавно ловно стопанство „Несебър” осигурява професионален условия при лова – предварителен инструктаж, средства за сигурност за ловците (светлоотразителни жилетки и облекла) и гоначите, транспорт с високопроходими автомобили, носачи за отстрела, обработка на месото и трофеите.

- **Антропогенни туристически ресурси**

Несебър е един от най-древните градове в Европа, възникнал преди около 4000 години. Старият град е разположен на малък полуостров с дължина само 850 м. и ширина 350 м., свързан със сушата чрез тесен провлак. Несебърският полуостров - античната Месамбрия, наричана в ранното средновековие Месемврия, а по-късно и Несебър, е заселен още в края на бронзовата епоха. Древните траки са го нарекли Мелсамбрия, което на техен език означава „град на Мелсас” – от името на легендарния основател на селището и тракийската дума за град „бриа”. Месамбрия е имала две удобни пристанища - северно и южно, в които и досега продължават да се откриват останки от оборудването на древните кораби.

В края на VI в. пр. Хр. в селището пристигат първите гръцки колонисти - дорийци по произход. Градът бързо се разраства и се превръща в типичен гръцки полис със съответната структура, функции и управление. Той постепенно се обгражда с масивна крепостна стена, оформят се жилищните квартали, строят се храмове, гимназион, театър. В града се развиват редица занаяти - основно обработка на метал. Месамбрия започва да сече свои монети още в първата половина на V век пр. Хр. – сребърни драхми и оболи, а по-късно и монети от бранз. Градът поддържа оживени търговски връзки с градовете от Черно, Егейско и Средиземно море. Материален израз на богатия му икономически, културен и духовен живот, са откритите многобройни находки от този период, представени в Археологическия музей.

През 72 г. пр. Хр. градът е завладян без съпротива от римските войски. Той продължава да сече собствени бронзови монети и остава важен търговски и културен център по черноморското крайбрежие на Римска Тракия. След преместване на столицата на римската империя в Константинопол и приемането на християнството за официална религия се създават благоприятни условия за възраждането на Черноморските градове. В Месемврия се строят нови християнски храмове - базилики, изграждат се крепостни стени, нова водоснабдителна система и градски терми. Всичко това се извършва от водещи архитекти и строители на империята, по подобие на столичните прототипи.

Централната църква на Месемврия носи името на Св. София - както е и в Константинопол.

За първи път градът е включен в пределите на българската държава през 812 г., когато хан Крум го завладява след 14-дневна обсада и тук се заселват славяни и българи. За по-дълго време Несебър, както го наричат славяните, е отново в български ръце в годините на царуването на цар Симеон Велики. През XII и XIII в. градът развива активни търговски връзки със земите от Средиземноморието и Адриатика, както и с княжествата на север от р. Дунав.

В продължение на 62 години от 1201 до 1263 г. Несебър, както и останалите черноморски градове на юг от Балкана, е трайно включен в пределите на Българската държава. Градът играе значителна роля в политическата история на България и Византия по това време, когато на трона са българските царе Калоян, Иван Асен II, Константин Тих.

Особен разцвет градът преживява при управлението на цар Иван Александър. Строят се нови църкви, в околностите на града активна духовна дейност развиват редица манастири.

По исторически данни през своето съществуване Несебър е имал около 40 църкви. В момента има данни за 23 от тях. И сега заради многото и добре запазени църкви, особено от периода XIII - XIV век, градът е наричан от наши и чужди изследователи „българската Равена“. Почти през цялата си история Несебър е бил резиденция на митрополит. Така две от несебърските църкви – „Св. София“ и „Св. Стефан“, са известни повече като Старата и Новата митрополия.

През 1366 г. градът е превзет от рицарите на граф Амедей Савойски, след което е предаден във владение на византийския император. Пада окончателно под османско владичество заедно със столицата Константинопол през 1453 г.

През вековете на османското управление стопанският и духовен живот не прекъсва. В града се строят и стенописват църкви, зографисват се икони.

Несебърското пристанище продължава да бъде основен импортен и експортен център на черноморското крайбрежие. До XVIII - XIX век действат и някои от несебърските манастири и техните скриптории.

От епохата на българското Възраждане в Несебър са останали много сгради - типични представители на Черноморския тип къща, част от многото работили в града вятърни мелници, баня и чешми. От края на миналия век Несебър е малък град с основен поминък риболов и селско стопанство - предимно лозарство и ленопроизводство. От 1959 г., след построяването на курортния комплекс „Слънчев бряг“, в града и околностите активно се развива международният туризъм.

Около 95% от антропогенните ресурси, които имат значение за развитието на туризъм в община Несебър се намират на територията на град Несебър и особено в старата част на града. Заради уникалните си природни дадености и добре съхранените исторически паметници от различни периоди на човешката цивилизация, на VII-та сесия на Комитета за световно наследство в

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

гр. Флоренция на 9 декември 1983 г., Старият Несебър е включен в списъка за Световното културно наследство на ЮНЕСКО, - единствения български град.

Всяка година общината отбелязва 9 декември със запалване на коледната елха и тържества. През 2018 г. се навършиха 35 години от вписването на Стария Несебър, което бе повод за организирането на редица срещи, конференции, събития, посветени на опазването на културно-историческото наследство.

На територията на общината има 103 паметника на културата, от които 12 средновековни църкви („Св. Стефан” и „Св. Спас”, базиликата „Елеуса”, Старата митрополия и др.); 18 археологически паметника - ранновизантийски терми, крепостни стени и др.; 73 къщи от Възраждането.

Паметниците от древността (тракийска, елинистическа и римска епоха) включват: тракийски надгробни могили, в които са намерени златни накити и други луксозни предмети; останки от богати домове, датиращи от елинистическата епоха; постройки от римско и ранновизантийско време. При подводните изследвания е открита дълга защитна стена на старо пристанище, строена още в III в. пр. н. е. Ценни находки от тези епохи са изложени в Археологическия музей.

Паметниците от ранновизантийската епоха (V – VI в.) включват: останките от крепостната стена, опасваща града - най-значителни и добре запазени са строежите от V – VI в.; най-внушителния археологически паметник на гр. Несебър – базиликата „Света София” (или т.н. „Стара Митрополия”); крайморската базилика „Богородица Елеуса”.

От **паметниците от късното средновековие** най-добре са запазени редица църкви – „Св. Иван Кръстител”, „Св. Стефан” (т.н. „Нова митрополия), „Христос Пантократор”, „Св. Иван Алитургетос” и др. Според различни източници, техният брой е бил много по-голям - около 40.

Към **паметници от XV – XIX в.** се църквите „Възнесение Господне - Св. Спас” и „Св. Климент”. От този период, обаче, са се запазили много паметници на жилищната архитектура. Несебърските къщи, главно от XVIII и XIX в. образуват забележителни по своята красота и живописност ансамбли.

Културното наследство на древния град е представено чрез музейни експозиции в археологически музей и етнографски музей.

Археологическият музей в Несебър е създаден през 1956 год. и първата му експозиция е уредена в църквата „Св. Йоан Кръстител”. В новата си сграда, строена специално за музей по проект на арх. Христо Коев, той се премества през 1994 г. Тук е уредена експозицията „Несебър през вековете”, в която са представени многобройни паметници на културата, илюстриращи историята на античната Месамбрия и средновековния Несебър. Експозиционната площ на музея обхваща фойе и четири зали.

Във фойето на музея е представена Дипломата, удостоверяваща вписването на Стария Несебър в Списъка на паметниците на световното културно наследство.

Етнографският музей с експозицията „Старият Несебър” е уреден в къща Москояни, строена през 1840 г. от богат гръцки търговец. Тя е двуетажна, с каменно приземие и втори жилищен етаж, изграден основно от дърво. В салона със стари снимки и планове е представена богатата архитектура на възрожденския Несебър с емблематичните къщи от този период. Има информация и за вятърните мелници в града. Експонирани са елегантни женски тоалети от началото на ХХ в. Посетителят може да се запознае и с предмети, използвани в градския бит.

Освен за посещение, част от изброените паметници и съоръжения се използват за уреждане на спектакли, постановки, концерти, видео прожекции и беседи.

През 2011г. бе разработен План за опазване и управление на „Старинен град Несебър” от Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН), по възлагане от община Несебър и по реда на Закона за културно наследство (ЗКН). Планът предвижда реализацията на редица проекти за опазване, използване и управление на културното наследство на Несебър, които трябва да бъдат следвани от отговорните централни и местни власти. Планът все още не е приет от Министерството на културата, което затруднява в огромна степен реализацията на голяма част от включените в него под проекти.

През 2014 г. е реализиран пилотен проект на Община Несебър - „Вяра в Несебър“. В неговите рамки се извърши реставрация, консервация и социализация на църквите „Св. Йоан Кръстител“, „Св. Параскева“ и околното им пространство, както и частичното изграждане на туристически маршрут „Духовен път”, от двете реставрирани църкви до църквите „Св. Архангели Михаил и Гавраил” и „Св. Спас”.

Друг проект бе разработен за реставриране на църквата „Св. Архангели Михаил и Гавраил“ като източник на финансирането бе фондация „Левентис“. Вътрешни проблеми в организацията на фондацията наложиха спиране на проекта, като няма яснота в обозримото бъдеще дали този проект ще се реализира.

Посолството на САЩ през 2015 г. финансира проект за консервация и реставрация на средновековната църква от XIV-и век „Св. Йоан Алитургетос“. Изпълнител на проекта е Българският комитет на ИКОМОС.

Анализът на състоянието на антропогенните туристически ресурси на територията на Стария Несебър може да се систематизира, както следва в таб. 1.

Таблица 1

Състояние на антропогенните туристически ресурси на територията на Стария Несебър

Обект	Състояние и перспективи	Проблемни области
Църква „Света София“, т.н. „Стара Митрополия”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Добро общо състояние; ➤ Достъпна за безплатно посещение; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Разполагане на ресторантьорски маси от външната страна на абсидата; ➤ Слабо използване на обекта за мероприятия;

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Осветена; ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Провеждане на мероприятия – сватби, концерти; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Невъзможност за целогодишно провеждане на мероприятия.
Църква „Св. Иван Алитургетос”	В процес на реставрация. Нужен е анализ след завършване на реставрацията	
Църква „Св. Михаил и Гавраил”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Осветена; ➤ Включена в проекта за културно-туристически маршрут „Духовен път”; ➤ Идеен проект за валоризация на обекта за сезонно ползване. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Забавен старт на проект за реставрация;
Църква „Богородица Елеуса”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Осветена; ➤ Облагородено пространство западно от църквата и около вятърната мелница; ➤ Идеен проект за валоризация на обекта за целогодишно ползване. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Необлагородена част от външната страна на абсидата (източна част)
Църква „Св. Параскева”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Реставрация по проект „Вяра в Несебър”; ➤ Музеен обект; 	
Църква “Св.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Музеен обект; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Малка информационна

Стефан“ – Новата митрополия	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; 	табела, не е осветена.
Църква “Христос Пантократор”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Музеен обект; ➤ Унифицирана информационна табела; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Лошо състояние и нужда от аварийна консервация;
Църква “Св. Иван Кръстител”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Реставрация по проект „Вяра в Несебър“; ➤ Музеен обект; ➤ По-често използване на обекта целогодишно като Камерна концертна зала. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Влага в църквата, проникваща през основите ѝ;
Църква „Св. Спас”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Музеен обект; ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Уникални стенописи. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Влошено състояние на стенописите;
Църква „Св. Климент”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Осветена отвътре. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Изключително тежко състояние на стенописите; ➤ Необлагородена за посещение; ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Лошо състояние на входната врата;
Църква „Св. Тодор”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Музеен обект; ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Използване на обекта целогодишно като „Център на книгата“. 	

<p>Църква „Успение Богородично”</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Действащ храм; ➤ Служби на църковните празници; ➤ Възможност за сватбен туризъм 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела;
<p>Останки от западната крепостна стена</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Потенциал за превръщане в голяма атракция за града като археологически комплекс. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Незавършени археологически разкопки; ➤ Нерегламентирано влизане на туристи и катерене по стените;
<p>Вягърна мелница (на провлака)</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела;
<p>Етнографски музей</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Нужда от спешен ремонт на долния етаж;
<p>Археологически музей</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Монтиране на голяма информационна табела с карта на гр. Несебър – стар град с всички забележителности и музеи; ➤ Интернет страница; ➤ Идеен проект за изнесен пред музея билетен център. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Нужда от ремонт на покрива; ➤ Монтиране на още един надпис с месингови букви на западната част на музея; ➤ Интернет страница с остарял дизайн и технологии за комуникации; ➤ Липса на връзка с публикациите с туристическия сайт на общината; ➤ Неудобен за обслужване на туристите билетен център; ➤ Липса на магазин за музейни сувенири и генериране на допълнителни постъпления;

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на музейно кафене; ➤ Липса на гардероб; ➤ Липса на склад за т.нар. „масов материал“;
Градска чешма при Стария кавак		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела;
Възрожденски къщи, включени в Регистъра на архитектурно-строителните паметници в гр. Несебър		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирани информационни табели;
Турска баня на северния бряг		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела; ➤ Почти,приватизирана“.
Ранновизантийски терми	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Унифицирана информационна табела; ➤ Потенциал за превръщане в голяма атракция за града. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Много тежко състояние; ➤ Малка информационна табела, не е осветена; ➤ Недостъпна за посещение.
Късноантична базилика, северно от портата	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Потенциал за превръщане в атракция за града като част от комплекса със западните крепостни стени. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела; ➤ Невъзможност за посещение.
Обект „Цистерната“	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Потенциал за превръщане в голяма атракция за града. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Липса на унифицирана информационна табела; ➤ Невъзможност за посещение.
Некропол на Месемврия		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Нужда от експониране на цистовите гробове
Общо за	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Поставени 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Разработване на

обектите	информационни табели	единна унифицирана система от информационни табели за всички обекти.
----------	-------------------------	--

Източник: предоставена информация от община Несебър

Извън Стария Несебър в другите населени места и техните землища в общината се намират следните културно-исторически паметници:

гр. Свети Влас

- Манастирски комплекс - в околностите на гр. Свети Влас е имало четири манастира. В района на в.с. „Елените”, в началото на 80-те години на миналия век, при разкопки, извършени от археолози от гр. Несебър, е открит Манастирски комплекс. Комплексът обаче все още не е реставриран и експониран в подходящ за туристически посещения вид.
- Църква „Св. Атанасий” – действащ храм.

гр. Обзор

- Каменна защитна преградна стена с укрепление към нея, датиращи от ранновизантийската епоха;
- Крепост от ранновизантийската епоха и българското Средновековие „Козяк” на 2.5 км от гр.Обзор в посока З – СЗ (в северните склонове на Янко Тепеси).
- Църква „Св. Йоан Предтеча“ – действащ храм;
- Мелница на Тодор Панчев – исторически паметник;
- Седем броя архитектурни паметници;
- Селище от късната желязна епоха - VI-I в. пр.н.е. и римски период - I-II в. на 4 км на запад от града;
- Селище от римската епоха, късната антична и от българското средновековие - местност „Иракли”;
- Древно керамична работилница.

с. Баня

- Антично селище от римския период на десния бряг на Ботанишката река - м. Пракли;
- Църква „Св. Илия” – действащ храм.

с. Гюльовица

- къщи - архитектурни паметници.

с. Емона и нос Емине

- Манастирска църква „Св. Николай” на носа;
- Църква „Св. Димитър” – действащ храм;
- Римско и средновековно българско селище - XI-XII век;
- Късно антично средновековно българско селище в района на поделението;
- Ранно византийска и средновековна българска крепост „Емона” - до фара на носа;
- Старо църковище;

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Programme

- Манастир „Св. Никола“;
- Старо водохранилище.
- с. Оризаре:**
- 6 бр. архитектурни паметници;
- Църква „Св. Параскева“;
- с. Приселци**
- Останки от късно античен мост на 2 км източно от селото.
- с. Радва**
- две могили - северно от колелото на пътя Слънчев бряг-Бургас;
- Църква „Св. Параскева“ – действащ храм.

От описаните паметници извън територията на Стария Несебър, единствено действащите църковни храмове са отворени за посещение от страна на местното население и туристите. Останалите туристически ресурси не са реставрирани и благоустроени за посещения.

Анализът на информацията относно антропогенните ресурси на общината налага следните изводи:

1. Община Несебър разполага с уникални културно-исторически паметници, което е предпоставка за развитието на културно-познавателен туризъм, историко-археологически и културен туризъм.
2. Присъствието на Стария Несебър в списъка на Световното културно наследство на ЮНЕСКО има потенциал да се използва още по-активно за развитието на туризма.
3. Съществуват възможности за организиране на събития, свързани с града като част от световното културно наследство – по специални поводи (отбелязване на 35-годишнината), годишни конференции с побратимени градове или градове, включени в ЮНЕСКО.
4. Възможни за разработване са проекти за облагородяване или мероприятия за целогодишно използване на част от обектите – Културни маршрути, Археологически музей, Етнографски музей, Старата митрополия, църква „Св. Стефан“, църква „Христос Пантократор“.

Рекреационните характеристики на общината, наличието на прекрасна плажна ивица, на културно-историческите и археологически паметници, на мрежата от защитени територии, модерната материално-техническа база и сравнително добре развитата инфраструктура, създават благоприятни условия за развитието както на морски, така и на специализирани съвременни видове туризъм.

Използвани източници:

1. Община Бургас, Общински план за развитие на Община Бургас за периода 2014 – 2020
2. Официална интернет страница на Министерство на туризма - <https://www.tourism.government.bg/bg/beaches>
3. Областна администрация Бургас“ <https://www.bs.government.bg/>
4. „Стратегия за устойчиво развитие на Община Бургас 2018 - 2023 г.“ - <https://www.burgas.bg/>
5. Маринов, С., Копринаров, Б. Алтернативен туризъм, Димант – Бургас, с. 10-15, 2010.
6. Национален туристически регистър - <http://ntr.tourism.government.bg>
7. Патронов, Д. Великата Странджанска пустиня. Неповторимост и предизвикателства. Българска фондация Биоразнообразие, Бургас, 2010 г., с. 95 – 101
8. Програма за устойчиво развитие на туризма в община Несебър 2019-2024 г.
9. Регистър на туристическите атракции - <http://tourism.egov.bg/registers>
10. Бургаска регионална туристическа камара - <https://www.brtc-bourgas.org/>
11. АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА ТУРИЗМА - Стефан Кирилов – Благоевград , 2014г.